

OBEC ŽEROTICE

ETNOGRAFICKÝ VÝZKUM
r. 2025

Mgr. Jiří Mačuda PhD.

ŽEROTICE

KALENDÁŘNÍ OBYČEJE

Hromnice (2. 2.): Na Hromnice se v římskokatolických kostelech žehnají svíce všeobecně známé jako hromničky. Ty měly člověka i stavení ochránit před hromobitím. Když přišla bouřka, zapálily se a postavily na stůl, méně často na okno. Za velkých bouřek se lidé modlili a děti se upřímně bály. Na Hromnice platil zákaz šití. Pokud by si člověk oblékl to, co se ušilo na Hromnice, uhodilo by do něj, jak zmínila Marie Karpíšková. Podle Františka Worbise se nešilo také proto, aby se slepicím nezašily zadky. Pak by totiž po celý rok nesnášely. Druhou pověrečnou praktiku máme doloženou také z Medlic. Na Tři krále se mělo z vrat setřít tříkrálové požehnání: „Smaž Tři krále na Hromnice, ponesou ti víc slepic,“ říkávalo se.

Hromniční svíce našly své uplatnění také v pohřebních obyčejích. Jedna stávala u hlavy nebožtíka ležícího v dřevěné rakvi a zapalovala se co nejdříve potom, co člověk dokonal. Při církevním obřadu v kostele se oproti tomu u mrtvého zapaloval velký paškál.

Na den po Hromnicích připadá svátek svatého Blažeje (3. 2.). V kostelech se udílelo tzv. blažejské požehnání. Pamětnice si dobře vybavovaly svíčky převázané červenou stuhou. Dvě hromničky se překřížily a zapálené je kněz při požehnání přikládal ke krkům věřících. Blažejské požehnání mělo ochránit člověka před bolestmi v krku.

Masopust: Masopust se slavil tři dny před Popeleční středou. Každý večer od neděle do úterka uspořádali organizátoři zábavu s muzikou v jednom z místních hostinců. Zatímco v neděli a v pondělí se tančovalo do ranních hodin, v úterý poslední tóny dozněly s úderem půlnoci. V mládí našich pamětníků masopustní veselice organizovali zdejší hasiči, ostatně jako většinu kulturních akcí v Žeroticích.

V polovině 20. století bylo v Žeroticích možno posedět a pobavit se ve dvou hostincích. Oba vlastnili bratři Šálkovi. V Šálkově zájezdním hostinci na čp. 3 zastavovali věřící z Tvořihráze po cestě do žerotického farního kostela. V hospodě tehdy fungovala kuželkárna a také ledárna, takže pivo bývalo vždy dobře vychlazené. Sekerami se přitom ledovala v nedalekém potoce. Kuželkárna ovšem později vyhořela. Druhý hostinec u Šálků stával na čp. 16 a 17. Hospoda měla dvě čísla popisná, jelikož v jejím dvoře stávala ještě „véminka“ [výměnek].

Maškary, s nimiž si toto veselé období obvykle spojujeme, vyrazily do ulic poprvé v pondělí. Podle Jana Ludvíka však nešlo o klasickou obchůzku spojenou s vybíráním darů, ale spíše o zvaní na večerní zábavu tohoto i následujícího dne. A jinak těžce pracující lidé se dříve bavit opravdu dokázali. Někteří muži nepřišli domů i po dva dny v kuse, „drželi masopust“, jak uvedli naši pamětníci.

Samotná maškarní obchůzka přišla na řadu až v úterý. Obyčejně začala v brzkých odpoledních hodinách, takže „maškarádi“ [maškary] po ní zamířili rovnou do hospody, kde již zůstali. Účastníci obchůzky, tedy svobodní i ženatí muži, se převlékali do všeho, co měli doma k dispozici, často jen do starých šatů, někdy přepásaných povřísem. Kupované škrabošky vyrobené z papíru měly přijít na řadu až později, zřejmě od padesátých let 20. století. K nejčastějším maškaram tehdy patřily staré báby. V průvodu se však objevil také kominík, nevěsta a podle některých také farář. Maškary za doprovodu harmonikáře Antonína Schwarze po vsi proháněly přihlížející děti a výrostky.

V navštívených domácnostech vybíraly maso, především uzené, syrová vejčička, koblihy, ale také alkohol, v první řadě víno. Protože bylo maškaram dovoleno téměř vše, braly si, na co přišly, například pro vejčička zašly i do komory. Nakonec, některé z maškar nosily košíky, do nichž vybrané potraviny ukládaly. V téměř každém stavení si připíjely s hospodářem a hospodyní. Skleničky vína i štamprle se jen točily. Co se vybralo, to si maškary připravily a snědly v hospodě poté, co obchůzka

skončila. Maso a špek se vařily a smažily, syrová vajíčka se zřejmě usmažila na cibulce: „Bez cibulky nemají míchaná vajíčka žádnou chuť,“ uvedli oslovení muži.

Na masopust tedy musely hospodyně přichystat nejen dostatek masa, ale především napéct. Typickým masopustním pokrmem byly šišky – koblihy. Šišky se ve většině domácností neplnily. Tam, kde je smažily nadívané, plnily se domácí marmeládou. Kromě šišek na masopustním stole nesměly chybět ani „křehotinky“ – boží milosti. Ty měly obdélníkový tvar. Obdélník se dvakrát podélně prořízl rádílkem a následně propletl. Teprve poté se „křehotinky“ smažily. V několika domácnostech se připravovaly také trdelníky. Ty ponořené v sádle smažila například maminka Františka Worbise. Podle něj bývaly trdelníky z kynutého těsta „jako na buchtu“. To se rozválené a pokrájené na dlouhé pruhy namotávalo na dřevěné a později na plechové konické válečky. Dřevěné válečky mívaly na svém konci hřebíček, za který se při stahování trdelníků přidržovaly. Byť se trdelníky už jen smažily, na rozdíl od některých okolních obcí si je místní s „šamrolem“ [trdelníky] z listového těsta nespojují. Jak šišky, tak boží milosti a trdelníky se kromě masopustu ovšem připravovaly i při dalších svátečních příležitostech, kdy nechybělo dostatečné množství omastku.

Zatímco se v neděli a v pondělí uspořádala běžná muzika, tedy alespoň v mládí našich pamětníků, v úterý se „blblo do foroty“. Jakmile odbyla půlnoc, muzika přestala hrát „a začalo se vařit kafe“, jak doslovně uvedli někteří z pamětníků. František Worbis slýchal, že se v Žeroticích „kdysi dávno“, zřejmě v období první republiky, vynášela basa. O průběhu obyčeje však již nic nevěděl. Další masopustní obyčeje zdokumentované v jiných obcích regionu naši pamětníci neznali.

Podle dotazníku Národního ústavu lidové kultury z roku 2008 se masopustní obchůzka a taneční zábava v Žeroticích konala v sobotu před Popeleční středou. Maškary bývaly každý rok jiné, přičemž záviselo na samotných aktérech. V průvodu se tedy objevovali pravěcí lovci, čuníci, postavy z pohádek o Ferdovi Mravencovi aj.

Postní období: Jak jsme již předeslali, úderem půlnoci skončil masopust a nastoupilo dlouhé čtyřicetidenní období velikonočního půstu. To zahajovala Popeleční středa, kterou však v Žeroticích dříve znali jen jako Škaredou. Na Škaredou středu udílel pan farář věřícím popelec, křížek na čele na znamení pokání a půstu. Po celý den platil přísný půst. Připravil se jen jednoduchý postní pokrm. František Nechvátal uvedl jmenovitě čočkovou polévku. Za postní pokrmy místní označili také čočku nebo fazole s vdolky. Připravovaly se ovšem i šulánky s mákem, dříve známe jen jako „šupnudláky“.

Svatý Josef (19. 3.): Není to zase tak dávno, kdy jméno Josef patřilo k těm nejčastějším vůbec. Nakonec v Žeroticích svého času žilo 23 Josefů a dvě Josefky. V mnohých obcích tedy místní muzikanti mívali zvyk obejít domy, kde jmenovce svatého Josefa měli, zahrát jim písničku a popřát k svátku. Zato byli pohoštěni nějakou tou štamprlí „šnapsu“ nebo skleničkou vína. Podle pamětníků se v Žeroticích Josefům a Josefám chodilo vyhrávat jen krátkodobě, a to někdy na přelomu šedesátých a sedmdesátých let, spíše počátkem let sedmdesátých. Po domech tehdy vyhrávali čtyři muzikanti, kteří vyrazili na obchůzku kolem poledne a vraceli se domů až pozdě večer. Na buben hrával Jiří Horák, na harmoniku Antonín Švarc a v sestavě býval také saxofonista, jehož jméno pamětníci neuvedli.

Dříve v Žeroticích bývala dokonce celá kapela, jejíž působení dokumentují také fotografie. Na baskřídlovku hrával Václav Saleta, Josef Šálek na heligón, Jan Kubiš na klarinet, Josef Nechvátal na trombón, František Vlček na bubny, Josef „Sétora“ Pavelka na basu, František Šťastný na housle a na křídlovky Jan Šanda a Jan Ludvík. Musíme doplnit, že tato kapela hrávala tradičně o žerotickém Božím těle a na různých plesech.

Smrtná neděle: O páté neděli postní, známé jako Smrtná, obcházejí vesnicemi dívky se smrtkou. Daný obyčej je dobře zdokumentovaný také v Žeroticích. Nejstarším pramenem, který máme k dispozici, je

dotazník Miroslavy Ludvíkové z 15. ledna roku 1968. Údaje v něm doplňujeme zjištěními zachycenými během výzkumu v lednu roku 2025.

Již v šedesátých letech se chodívalo po obci ve skupinkách. To se nikdy nezměnilo a tradice přerývá dodnes. Každá skupinka měla svou vlastní smrtku. Tu děvčatům strojily maminky. Podle pamětnic mívala smrtka hlavičku ze slámy obalené v bílém plátýnku. Obličej se jí však nemaloval. Kolem hlavičky měla uvázaný bílý šátek sepnutý broží. Tělo smrtky tvořil věchet slámy upevněný na dřevěné vertikální tyči. Smrtka byla oblečená do bílé naškrobené sukýnky, vlastně spodnice. Na tyči visely přivázané různobarevné stuhy. Dívky Smrtku držely za tyč, každá z jedné strany, a pohupovaly s ní do rytmu. Pro zajímavost, obrázek, který najdeme v knížce Ireny Schwarzové *Rok na vsi* na čtyřicáté straně, zachycuje strojení smrtky na čp. 43. Dokonce i zařízení místnosti odpovídá. Jen ten obličej smrtky se tehdy ještě nemaloval.

V dotazníku doslovně stojí, že se kdysi smrtka po skončení obchůzky odstrojila a figurínu ze slámy nato dívky vhodily do řeky. V šedesátých letech se tak však již nedělalo. Kdy tento obyčej zanikl, ovšem dotazník neuvádí.

Vesnici děvčata obcházela ve dvou až třech skupinkách tvořených třeba jen třemi děvčátky. Obchůzka začínala po kostele v devět hodin ráno. Všechny skupiny navštěvovaly jednotlivá stavení ve vsi, podle pamětnic ta, která se stihla obejít. Začínalo se vždy v tom domě, kde smrtku strojily. U každého domu dívky zazpívaly:

Smrtelná neděla, kams klíče poděla?

*Já jsem ho dala svatému Jiří,
aby otevřel do nebe dveří.*

*Smrtonoško, Velkonožko,
kdes tak dlouhou byla,
u studánky, u rubánky,
ruce, nohy myla.*

*Fiala, růže, kvěsti nemůže,
až jí Pánbůh z nebe pomůže.*

V dotazníku najdeme ještě následující část:

Kopo vajec na mazanec!

*Jaký je to mazanec,
bez koření bez vajec.*

*Panímámo zlatá,
dejte žlici másla
a bílého obilí,*

co Vám Pánbůh nadělí.

*Svatý Jiří jede k nám,
po věnečku veze nám,
nám, těm žerotickým pannám.*

Dívky dostávaly od hospodyně syrová vajíčka a peníze. O dary se rozdělily stejným dílem, věk nerozhodoval. Podle dotazníku NÚLK ve Strážnici chodila po vsi děvčata do patnácti let. V současnosti obchází Žeroticemi tři skupinky dívek ve věku do 14 až 15 let. V každé, ze tří skupinek je přibližně pět děvčat. Kromě peněz a vajec dostávají po domech rovněž sladkosti.

Květná neděle: Na Květnou neděli se v římskokatolických kostelech žehnají vrbové ratolesti – kočičky. Věřící si je po mši přinášeli domů a zastrkovali je za křížek. V některých domácnostech je ovšem

postavili ve vázičce bez vody tam, kde pro ně bylo určené místo, například na stoleček. Zjara, vždy v předvelikonočním období, se na hřbitově poklidilo. Někteří místní nato přinášeli požehnané kočky na hřbitov, kde je kladli na hroby svých blízkých. Vzhledem k tomu, že byly větvičky posvěcené, po roce se spálily a nahradily novými. Zjara, vždy v předvelikonočním období, se na hřbitově poklidilo. Uvedené obyčeje se v některých rodinách udržují dodnes.

Zelený čtvrtek: Na samý úvod musíme poznamenat, že termín Škaredá středa před Zeleným čtvrtkem v Žeroticích původně neznali. Jak již víme, Škaredá středa je středou Popeleční. Zelený čtvrtek stojí na samém počátku velikonočního tridua. Po mši odlétají zvony do Říma a jejich hlas až do slavnosti Vzkříšení nahrazují dřevěné hrkače zdejších chlapců. K obědu se na Zelený čtvrtek připravoval špenát. V mládí našich pamětníků býval častěji ze zahrádky, v některých rodinách však upřednostňovali mladé kopřivy. Jiné obyčeje tohoto dne námi oslovení pamětníci neuvádí.

Velikonoční hrkání: V dětství našich pamětníků chodívalo každým rokem hrkat od patnácti do dvaceti chlapců. Podle dotazníků Miroslavy Ludvíkové šlo o hochy ve věku od pěti do čtrnácti let. V jejich čele stáli ti nejstarší, kterým se říkalo stárci. Těch bylo vždy tolik, kolik jich do posledního ročníku základní školy zrovna chodilo. O rok mladší chlapci byli známí jako podstárci.

Na Zelený čtvrtek se hrkalo dvakrát, a to v poledne a večer. Zvony totiž do Říma odlétají až po mši, která bývala v Žeroticích tradičně ráno, ostatně tak jako i jinde. Ke změnám došlo až po druhém Vatikánském koncilu. Podle očitých pamětníků tehdy, chlapci dostávali na hrkání propustku ve škole. Na Velký pátek se hrkalo čtyřikrát, a to ranní klekání, poledne, hodina Ježíšovy smrti a nakonec ještě večerní klekání. Na Bílou sobotu chlapci hrkali ráno, v poledne a nakonec před slavností Vzkříšení.

Hrkalo se s pomocí dřevěných hrkačů různých druhů a velikostí. Nejčastěji se používaly pojízdné hrkače – „trakáčky“ na dva „jazéky“ [jazyky]. Ruční hrkačky, vlastně mlýnky na kliku, časté nebyly. Ministranti v kostele namísto zvonků používali klapáčky.

Hrkači byli rozděleni do dvou základních skupin. Zatímco stárci s ostatními chlapci obcházeli po hlavní trase, podstárci v určitých úsecích odbíhali od hlavní skupiny, proběhli přilehlé části obce a zase se vraceli zpět. Obchůzku zahajovala modlitba otčenáše a Zdravas Maria před křížkem u kostela. Vzhledem k tomu, že ranní obchůzka byla o část úseku zkrácena, na ranní klekání chlapci vyrazili ze zatačky poblíž čp. 90. Trasa obchůzky se měnila pouze na Velký pátek ve tři odpoledne, kdy si křesťané připomínají hodinu smrti Ježíše Krista. Tehdy hrkači vyrazili od kostela v jedné skupině. Všichni totiž zamířili po hlavní silnici vedoucí do Tvořihráze až k poslednímu stavení. Poté se otočili a vraceli se zpátky po stejné trase, kterou během ostatních obchůzek procházela skupina složená z podstárků. Na Velký pátek ráno chlapci navíc po prvním hrkání zamířili k brodu přes Jevišovku, který najdeme v místech silnice vedoucí do Kyjovic. Tam se dle nepsané tradice omyli v tekoucí vodě (viz mapa *Velikonoční hrkání v Žeroticích*).

Na Bílou sobotu dopoledne vyrazily dvě skupinky chlapců s „hrkačkami“ [mlýnky] vyhrkávat. Při vyhrkávání se u jednotlivých domů žádné veršované prosby neodříkávaly. Ty se podle místních rozšířily teprve v posledních letech. Vybírala se syrová vejce a peníze. Odměna se „tálovala“ [rozdělila] u jednoho ze stárků v neděli odpoledne. Jeden stárek, který v daném roce platil za hlavního, do notýsku pečlivě zaznamenával účast a také prohršky jednotlivých chlapců. Po jednom vajíčku se strhávalo, pokud některý z obcházejících hrkal jindy, než měl. Vybrané dary se tedy rozdělily dle zásluh jednotlivých chlapců.

Podle dotazníku NÚLK ve Strážnici z roku 2008 obcházelo Žeroticemi asi 25 chlapců ve věku od 5 – 15 let. V současnosti hrká od deseti do patnácti chlapců. Trasa obchůzky se s postupem let změnila. Vzhledem k tomu, že se výrazně prodloužila do nově vystavěných částí obce, ti nejmenší z chlapců se v určitých úsecích odpojují, aby ji byli po fyzické stránce schopni ujit.

Velký pátek: Velký pátek býval tím nejtišším dnem celého roku, který byl naplněn nejen posvátnou bázní, ale také vírou v tajemnou moc přírody. Zejména voda ozářená prvními paprsky slunce měla být nadělena léčivou mocí. V polovině 20. století si ovšem s konvičkou chodili vodu časně zrána nabírat už jen starší občané.

Celý den se dodržoval přísný půst a v některých rodinách lidé zasedli k prostému pokrmu až večer. V jiných domácnostech se obědvalo, obyčejně fazolová kaše s „pekáči“ [vdolky] nebo jednoduchou litou buchtou, která se pekla například před zabíjačkou a plnily se jí jitrnice předtím, než se ve větším začaly kupovat rohlíky. Platily určité pracovní zákazy. V prvé řadě se nesmělo hýbat se zemí, a proto se nerylo, ani neselo. Pokud měl na Velký pátek připadnout pohřeb, přesunul se až na jiný den. Nepralo se. Starší mluvivali o tom, že by se pralo v Kristově krvi.

Věřící se chodili pomodlit k Božímu hrobu. Ten byl k vidění na jižní straně kostela u vchodu, který je běžně označován jako „Tvořihrázská síňka“: „Už na Zelený čtvrtek jsme se přicházely modlit podobně jako Pan Ježíš do Getsemanské zahrady. Přichystaly jsme vše potřebné a Boží hrob ozdobily zelení a bílými květy, hortensiemí. Boží hrob osvětlovaly svíce. Ty byly kdysi čtyři ve velkých svícnech. Dnes už jsou jen dvě. Určitě jsou i fotografie. Boží hrob se však odkryl až na Velký pátek,“ uvedly naše pamětnice. U Božího hrobu se na stráž střídali ministranti se staršími farníky, aby kostel, který zůstával po celý den otevřený, nezůstával prázdný. Tak je tomu ostatně dodnes. Součástí velkopátečních pobožností je také uctívání kříže. Ten ležel na zemi před hlavním oltářem na stupínku mezi postranními oltáři, kde bylo rozprostřené bílé plátno. Věřící před ním poklekli, pomodlili se a políbili jej.

Naši pamětníci znali také pranostiku „Velký pátek deštivý, celý rok je žízňivý.“

Bílá sobota: Na Bílou sobotu měly hospodyně od rána napilno. Napekly boží milosti, buchty, tvarohové štrůdly a také beránky z kynutého nebo z piškotového těsta. Kameninové formy na velikonočního beránka ostatně dodnes v některých žerotických domácnostech najdeme. Podle našich pamětníků se pekly rovněž vánočky, tedy velké pletýnky ze sladkého kynutého těsta, a také mazance ze stejného těsta „jako všechno ostatní“.

Ještě v dopoledních hodinách se před kostelem zapaloval nový oheň: „Kolem zámku býval starý dřevěný plot. Každý z hrkačů si z něj mezi obchůzkami vyrazil jednu tyčku a vyřezal ji nožkem do podoby Jidáše, tedy lidské postavy. Záleželo na tom, jak byl kdo zručný. V dopoledních hodinách na Bílou sobotu si každý z chlapců přinesl svého Jidáše ke kostelu. Položil jej do nového ohně a nechal jej od posvátných plamenů opálit. Nato Jidáše uhasil a přinesl domů. Takováto dřívka měla moc chránit stavení před bouřkou, a proto se zastrkovala za krov na půdě,“ uvedl František Worbis.

Bílá sobota vrcholila slavností Vzkříšení. Jde o největší svátek všech křesťanů, a tak není divu, že si lidé do kostela oblékli ty nejsvátečnější šaty, co doma měli, „něco nového na jaro“, jak uvedly pamětnice. Součástí Vzkříšení bývalo procesí po vsi: „Věřící vyrazili od kostela dolů až k hasičské zbrojnici a odtud se vraceli zpátky „po kamenech kolem Hobzových“. Zpívalo se a hrála muzika. Nesli jsme v rukou zapálené svíce, pan farář kráčel pod baldachýnem s Nejsvětější svátostí. Nebylo nikoho, kdo by zůstal dom,“ vzpomínali místní. V pozdějších letech již procesí odpadlo, a tak věřící obcházeli jen kolem kostela.

Po slavnosti Vzkříšení končí dlouhý velikonoční půst. Naši pamětníci si však večeri, mnohdy již veskrze sváteční, nevybavují. Podle jejich slov snad bývalo jen čerstvě upečené velikonoční pečivo, o němž jsme se zmínili výše.

Boží hod velikonoční: V kostelech se na Boží hod velikonoční tradičně žehnají určité pokrmy. Naši pamětníci si však na svěcení nepamatují. Je tedy možné, že tehdejší páter Jan Kafrda pokrmy z určitého důvodu nežehnal. V současnosti se v kostele žehná velikonoční pečivo a vajíčka.

Ke slavnostnímu obědu bývalo v mnohých rodinách kůzlečí maso „na řízek“, tedy obalované. Pokud Velikonoce připadly na duben, nechyběl k němu ani hlávkový salát. Kůzle o Velikonocích považovali

za tradiční pokrm také ve Tvořihrázi. František Worbis vzpomíná: „Můj tchán Emil Šustr neváhal objet celý okres, jen aby to kůzlečí na Velikonoce bylo.“ V pozdějších letech se ovšem přístup k velikonočním pokrmům výrazně změnil. Většinou se podávala vepřová pečínka se zelím a knedlíkem nebo řízky s bramborovým salátem.

Místní ženy a dívky začaly vajíčka barvit těsně před Velikonocemi. Vajíčka se nejčastěji barvila v odvaru z cibulových slupek, v kávě a později v krepovém papíru. Velikonoční vejce se také zdobila. Obvykle šlo o tzv. rostlinnou batiku, kdy se „k vajíčku přiložil zelené lupíněček a ve fášku“ se povařil v cibulových slupkách. Některá děvčata malovala vajíčka také pastelkou, jindy svíčkou na sucho načrtla určité obrazce a poté dala vajíčko do odvaru z cibulových slupek. Když se vosk při vaření roztavil, plochy pod ním zůstaly světlejší.

Chlapci pletli své žíly [pomlázky] na Boží hod velikonoční: „V neděli jsme šli po Jevišovce za vrbovými proutky. Žíly se pletly z osmi prutů, jen malí kluci ze čtyř. Pokud nic lepšího nebylo, pletlo se i s vrby, která má lístečky jako osika. Pořád se třepou, i kdy není vítr. Někteří kluci žíly dělávali dokonce z takové té trávy, která rostla u Jevišovky. Je po celý rok zelená a vypadá jako slabé vrbové proutky. Proutek má kruhový průměr. Rákos to ale není. Dnes už tam ta tráva neroste,“ vzpomínali střídavě naši pamětníci a navzájem se doplňovali. O jako travu jde, nevíme. Můžeme však předpokládat, že šlo o orobinec.

Červené pondělí: Většina našich pamětníků pondělí po Velikonocích označila jako Velikonoční pondělí. Starší a v našem regionu původnější termín Červené pondělí znal už jen Jan Ludvík.

Chlapci toho dne vyrazili na mrskut. Kluci školního věku chodili po jednom, po dvou od dveří ke dveřím, a to mezi desátou a dvanáctou hodinou dopoledne. Protože dveře nebyvaly zavřené, žilami zaklepali a bez váhání vstoupili do domu. Při mrskutu zpívali:

*Tetka, tetka véce.
Když nemáte červený, tak nám dejte bílý,
slepička Vám snese jiný.
Za kamnama v koutku, na zeleným proutku.
Poutek se ohýbá, kohoutek kukyryká.
Kukyryký!*

nebo

*Káزال kadlec i kadlička,
aby dali tři vajíčka.
Dejte bílý, dejte červený,
slepička vám snese jiný.*

Variant velikonoční koledy bylo jistě více. Kluci sice ve svém jednoduchém popěvku žádali o vajíčka, nejraději však dostávali peníze. Pokud v některém domě dávali peníze namísto vajec, koledníci se na to okamžitě upozorňovali mezi sebou. Dodejme ovšem, že hovoříme až o třetí čtvrtině 20. století. Dříve se tu zřejmě chlapcům peníze namísto vajec běžně nedávaly.

Mládenci, kteří už měli základní školu za sebou, vyrazili za svými vrstevnicemi společně v jedné skupině. Někdy je doprovázel také harmonikář Antonín Švarc, později na harmoniku hrával Jan Zika nebo Jaroslav Jelen. Pokud se mezi mládenci objevili i starší, stále svobodní, kromě děvčat se zašlo také za mladšími paničkami. Skupině mláďenců se kromě vajíček nabízely i alkoholické nápoje.

Večer se v hostinci v některých letech uspořádala velikonoční zábava. Později se však muzika přesunula na neděli Božího hodů velikonočního. To již mládenci o půlnoci vytáhli připravené žíly a začali děvčata mrskat.

Svatý Jiří (24. 4.): Námi oslovení pamětníci uvedli jen všeobecně rozšířenou pranostiku „Na svatého Jiří, vylézají hadi, štíři“.

Svatý Marek (25. 4.): Na svatého Marka připadá tzv. starší prosebný průvod do polí. Věřící chodívali procesím z kostela společně s panem farářem. V průvodu se nesl křížek a korouhvičky. Procesí zamířilo k „vítonickému kříži“, kde se zpívaly nábožné písně a pan farář prosil za ochranu polí a dobrou úrodu. Poté se procesí vracelo kolem hřbitova zpět do kostela.

Pálení čarodějnic (30. 4.): Filipojakubská noc stojí na rozhraní zimní a letní polovice roku. Tento zlomový moment přál různým nadpřirozeným bytostem. Zejména čarodějnice měly mít nebývalou moc a dokázaly tedy škodit nejen lidem, ale i dobytku. Na tuto prastarou víru si však již naši pamětníci nevzpomínali.

Namísto čarodějnic v Žeroticích zato řádili chasníci. Spadeno měli především na vozy. Když nebyl vůz pod zámek, rozebrali jej a znovu sestavili na střeše. Na druhý den ráno se hospodář nestačil divit. Jeden z vozů skončil například na stodole u Čadů. Další vůz se dostal na střechu stodoly Aloise Horáka. Mládenci mu sice vůz sundali, ale nejdříve se nechali vyplatit demižonem vína. Vály dříve hospodáři nechávali přes noc běžně venku. Toho v padesátých letech využili rozdovádění chasníci. Vály odnesli na jedno místo a vytvořili z nich celou pyramidu. Mezi jednotlivými domy se vyměňovali také lavičky. Na druhý den pak sousedé přenášeli lavičky zpět na svá místa.

Jednou si zdejší mládenci vystřelili dokonce z policie: „V Želeticích bydlíval Jindřich Březina. Byl to policajt, ale věčně pil. Náš vtipálek, byl to Pavel Veselý, se rozhodl opilce dostat. Vzal si takovou tu blikáčku, baterku měnící světlo, oblékl si hasičskou uniformu a stoupl si na křižovatku. S konstatováním – „Tak uvidíme, co to udělá,“ čekal na svou oběť. A policista se na své motorce najednou opravdu objevil. Pavel ho zastavil a spustil – „Soudruhu, copak se může řídit v opilosti?“ Nebohý policista se nestačil divit. Hasiči měli tehdy modré uniformy stejně jako policisté, navíc byla tma. Myslíme si, že až do konce svého života napálený policajt netušil, co se tenkrát vlastně stalo. A možná si to ani nepamatoval,“ uvedl jeden z přítomných mužů.

Noc však přála také lásce, byť ne vždy tak, jak by si milenci přáli. Dříve bývaly některé vztahy utajované a rodiče se o nich dozvědět neměli. Mezi domy dívky a chlapce, kteří se tajně stýkali, se do rána mohla objevit vápnem vylitá cestička. Přibližně v šedesátých letech přišly na řadu také vápnem psané nápisy různého charakteru, tak roku 2023 bychom například před domem Jiřího Horáka našli vzkaz „Studio Barrandov“. O rok později se však v Žeroticích neobjevil ani jeden jediný nápis.

Všem obyčejům prvomájové noci však vévodila zeleň. Menší vrbové nebo březové májky ozdobené barevnými stuhami z krepového papíru přinášeli mládenci k domům dívek, o které stáli, případně s nimi již něco měli. Nezapomínalo se však ani na ostatní děvčata z chasy, která ještě nikoho neměla. Té své však májku každý mladík ozdobil vždy o něco lépe, než ty ostatní. Připravenou májku nato chasníci zapichovali do komína, aby byla vidět ze všech stran. Však to taky komín někdy odnesl. Tak u Ludvíků dokonce spadl: „Onen mládenec se předtím, než vyrazil, opil. Na střechu sice vylezl, ale opřel se o komín. A ten sletěl dolů. Běžněji se však jen rozšlapaly křídlice,“ uvedli očití svědkové nočních výletů za děvčaty. Pokud se něco zlého přihodilo, mládenci neváhali svou chybu napravit. Mnozí z nich byli zedníci, a tak komín spravili a střešní tašky vyměnili. Zadarmo to však nebylo. Opět požadovali demižon vína. Není divu, že své střechy tatíci mladých krasavic přes noc raději střežili. Když si chasník vyhlédl děvče z jiné vesnice, musel s májkou přes pole. Jenže to nebylo jen tak.

Mládenci z konkurenční chasy svá děvčata střežili. Stávalo se tedy, že se májka od cizího chasníka z komína přes noc vytratila a objevila se někde úplně jinde.

Později se už májky namísto komína pouze přivazovaly k zahradnímu plůtku. Tento zvyk posléze začas skomírat a na přelomu osmdesátých a devadesátých let se májka u domu děvčete objevila jen tu a tam. Přibližně před třemi roky bychom mohli vidět tu úplně poslední májku z Žerotic. Uvidíme, jestli se zdejší mládenci na starý obyčej jednoho dne opět rozpomenou a svá děvčata na důkaz svých citů poctí ozdobeným zeleným stromkem.

Obyčej, který dal celé noci současné jméno, pálení čarodějnic, starší pamětníci neuvádí. Ohně se začínají objevovat až koncem sedmdesátých let za Ludvíkovým sklepem ve žlabu. Mládež u nich seděla, pilo se a zpívalo, družně povídalo, a to až do ranních hodin. I tato krátkodobá tradice však po čase vzala za své.

Kolem roku 2005 ji však oprášily místní ženy, přesněji Jiřina Šandová se svými kamarádkami. Čarodějnice se začaly pálit v Rybníčkách u Šandových. Na vysvětlenou, v lokalitě Rybníčky bychom dříve rybníčky skutečně našli. Později však měli v těchto místech nádrž zdejší hasiči. Zdejší ženy se převlékly za čarodějnice a od Rybníčků vyrazily po obci, čímž některé obyvatele Žerotic možná zaskočily, jiné však příjemně překvapily. Večer se už upékalo u připravené vatry, a to za účasti všech ze vsi, kteří projevíli zájem. A zájem byl. Pálení čarodějnic se nejen líbilo, ale zaujalo i poměrně široké spektrum zdejších obyvatel. V současné době se vatra zapaluje u Kulturního domu nebo u zříceniny žerotického hrádku. Místa se zkrátka mění. Zatímco čarodějky obchází po vsi, místní hasiči přichystají vatru a pohoštění. V některých letech se v ohni spálí i figurína čarodějnice. Z pálení čarodějnic se tedy postupem času stal jeden z žerotických svátečních dní kalendářního roku.

Májové pobožnosti: Měsíc květen je sice časem lásky, je však i měsícem mariánským. K uctění Panenky Marie se v žerotickém kostele každodenně konávaly tzv. májové pobožnosti. Za pátera Stanislava Krátkého, tedy v letech 1956–1958, byla všechna přítomná děvčata oblečená do bílých dlouhých šatů. Každý večer jedna z nich předčítala báseň před plastikou bílé a blankytně oděné Panenky Marie nazdobené kvítím. Chlapci měli ovšem jiné starosti. Před kostelem nachytali chrousty, jimiž se to tehdy jen hemžilo, a poté je pro pobavení vypustili v chrámu Božím.

Nejslavnostnější průběh měla však závěrečná májová pobožnost připadající na poslední den měsíce května. To večerními Žeroticemi procházelo procesí věřících podobně jako o slavnosti Vzkříšení. Průvod vyšel hlavním vchodem z kostela, prošel kolem zříceniny podobně, jako chlapci během své obchůzky s hrkači, došel až ke svatému Jánůvi a hasičské zbrojnici a vracel se zpět do kostela. Cesta vlastně kopírovala trasu o Božím těle, o němž si řekneme později. Pan farář kráčel pod baldachýnem, dívky v bílém nesly sošku Panenky Marie umístěnou na nosítkách a ve všech oknech domů, kolem nichž průvod procházel, hořely svíce. Okna navíc zdobily kytice.

Doplňme ještě, že zdejší věřící nezapomínali ani na svatého Jana Nepomuckého, který slaví svůj svátek 16. května. Při této příležitosti vyrazil večer za doprovodu muziky průvod věřících „k Jáníčkovi“. Před sochou světce se konala pobožnost, po které se procesí vrátilo zpět do kostela. Na druhou stranu, svatý Florián, patron hasičů, se podle pamětníků zvláštní úctě netěšil.

Páter Krátký, kterého jsme si při příležitosti májových pobožností představili, dokázal k víře přitáhnout mladé z obce. A to způsobilo i jeho pád. Minulý režim církvi vůbec nepřál, a tak žerotický kněz skončil ve vězení. Podle pamětníků si pro něj zástupci tehdejší vládní moci přijeli přímo do hodiny náboženství, které zrovna vyučoval v sousední Tvořihrázi. Doba byla zlá. I další žerotický páter, Jan Kafrda, skončil za mřížemi. Jeho kázání v kostele totiž otevřeně odsuzovala komunistickou diktaturu: „On se nedokázal udržet. Měl potřebu vykřičet to, co jej tížilo. Když si pro něj přijeli, odtáhli ho přímo z kostela, kde kázal,“ uvedli naši pamětníci.

Křížové dny: Mladší prosebná procesí do polí připadají na tři dny před pohyblivým svátkem Nanebevstoupení Páně. O křížových dnech věřící chodívali v procesí do různých světových stran také v Žeroticích. V dětství našich pamětníků ovšem již jen jediný den. Chodívalo se:

- Na východ ke kříži, který stál na Širokých, na hrázi za Schnatingerovým vinohradem po cestě směřující do Vítonic.
- Směrem k Tvořihrázi ke kapličce svaté Trojice. Po cestě stály dva kříže, u nichž se věřící zastavovali. Šlo o Horákův kříž, který vešel později ve známost jako kříž Ludvíkův. Druhý z navštěvovaných křížů je bezejmenný.
- Podél sklepů ke svatému Jánovi. Šlo o obrázek pod dřevěnou stříškou. Dnes už bohužel nestojí. Jeho vyobrazení však najdeme v knížce Ireny Schwarzové *Rok na vsi*.
- Směrem na západ, kde v Zahradách najdeme Binderův kříž. Ten je dnes označován jako kříž Nechvátalův.

V čele prosebného průvodu se nesl křížek. Následovali muži s korouhvičkami. Věřící chodili ke křížům společně s panem farářem. Modlili se a zpívali příslušné písně. Pan farář prosil i se svými ovečkami o déšť, ochranu polí a bohatou úrodu.

Svatodušní svátky: Svatodušní svátky připadající na padesátý den po Velikonocích v minulosti oplývaly početnými obyčejí, které patřily k těm vůbec nejkrásnějším z celého roku. Bohužel, zanikaly dříve, než je stačili etnografové zdokumentovat. Žerotice měly v tomto ohledu štěstí. Jaroslav Palliardí zde koncem osmdesátých let 19. století zevrubně popsal obchůzku královniček:

V Žeroticích chodil král (dívka) a královna:

*Stála panenka pokorná,
jako růžička červená,
přiletěl k ní anděl Páně,
a ta panna se ulekla
pozdravení od anděla.
Nelekej se, panno čistá,
máš porodit Pána Krista.
Pán Kristus jest milé dítě,
On má radost v celém světě.*

*Shořela nám fára,
blízko pivovára!
Panímámo krásná,
plnou lžicu másla!
Vemou pěkně zhluboka,
aby jim nebolela ruka
až do roka.*

Královničky tehdy procházely rovněž sousedními Žeticemi a nedalekými Křepicemi nebo Plavčí. V ostatních obcích, zdá se, byl již obyčej mrtvý. V dětství našich pamětníků se svatodušní svátky připomínaly již jen v kostele.

K obřadním pokrmům letničního období v minulosti patřily obalované a smažené květy černého bezu. Bez černý je v Žeroticích běžně označován jako „bóchač“ a jeho květy se zde „na

řízky“ skutečně připravovaly. K obřadním pokrmům však již před sedmdesáti lety nepatřily. Královničky během svých obchůzek navštěvovaly studánky v obci a jejím okolí a čistily je. Jedna studánka bývala v Rybníčku, a to v místech, kde má dnes garáž pan Jandora. Rolníci v ní po cestě na žně obyčejně namáčeli žitná povřísla. V lokalitě Rybníček, kterou jsme zmínili v souvislosti se soudobým obyčejem pálení čarodějnic, najdeme také studnu zvanou „Kryšpín“. Z ní vytékala voda po celý rok, a protože šlo o nejlepší vodu kolem Žerotic, místní občané si pro ni chodívali s konvičkou. Navíc se měkká voda ze studny hodila k přípravě luštěnin. Může totiž zkrátit dobu jejich vaření a ovlivnit jejich stravitelnost.

Boží tělo: K dalším svátkům blížícího se léta patří výpravná slavnost Těla a Krve Páně lidově zvaná Boží tělo. Ta probíhala v Žeroticích přímo ve čtvrtek, v neděli se přesunula do Želetic. Během slavnosti věřící procházeli po obci ke čtyřem oltářům, kde se společně s panem farářem modlili a podobně jako o křížových dnech prosili o dobrou úrodu. V žerotické farnosti byla celá trasa Božího těla posypaná zelenou čerstvě požnutou trávou a kolem ji lemovaly májky. Dívky vyrazily s předstihem „do přírody“, aby si natrhaly kvítky lučních květů. V zahrádkách si zase do svých košíčků nasbíraly okvětní lístečky růžiček a pivoňek. Kvítkům, které se z košíčků rozhazovaly před Nejsvětější svátostí, se v Žeroticích říkávalo „cuplovátka“. Malé košíčky, které děvčátka nosila, byly „pletené a parádní“. Nad panem farářem nesli nebesa čtyři dospělí muži, podle pamětníků téměř každoročně ti samí. Josef Binder nesl v náručí sošku Ježíše Krista. Jak jsme předeslali, věřící navštěvovali čtyři oltáře:

- na východě stál oltář u dvora bývalého velkostatku mezi lípou a kaštanem, obyčejně jej zdobilo kapradí a celkově působil jako oltář „lesní“
- na jihu stál oltář s Panenkou Marií u Ludvíků na čp. 26
- severní oltář se Srdcem Páně a bočními obrazy bychom našli u Horáků na čp. 3
- na západě se střídaly oltáře dva, a to u Lenikusů na čp. 6 a u Saletů na čp. 4

Když slavnost skončila, lidé si domů přinášeli božítělové kytíčky. Ty byly přichystané v koši pod oltářem. Mohl si je vzít, kdo chtěl. Doma se takovéto kytíčky zastrkovaly za krov na půdě, aby neuhodilo. Někdy si věřící odnesli i kousek zeleného věnce, který oltář zdobil. Brávaly si jej téměř vždy ženy, které jej před slavností pletly. Podle pamětníků se domů nosily také kaliny, záviselo hlavně na tom, čím byl oltář. V současnosti slavnost Božího těla probíhá pouze uvnitř žerotického kostela. Na doplněnou, naši pamětníci znali také všeobecně rozšířenou pranostiku „Po Božím těle, skoč do vody směle“.

Svatojánská noc (24. 6.): Obyčej svatojánské noci bezprostředně navazující na starodávne oslavy letního slunovratu zanikaly skrze úřední a církevní zákazy ještě dříve nežli ty svatodušní, a tak o nich bohužel nevíme zhora nic. Déle se udržovala již jen tradice bylinkářství, které se často pojilo se zařikáváním. V dětství našich pamětníků zařikávala snad již jen Marie Hanzalová zvaná „Laginka“: „Když nějaké house chćiplo, pozvala se do domu, aby ochránila ta ostatní a další už zůstaly naživu. Uměla zařikat housata, ale také krávy po otelení a svině po oprasení. Jednou se u nás narodilo asi deset selat. Bylo jich na svině moc. Táta dal paní Hanzalové dvě maličká prasátka. A ona si je pěkně v teple za kamny vykrmila. Na zabíjačku byly prasata jako ta ostatní,“ uvedl jeden z přítomných pamětníků. O babičce Gülterschmidové se říkávalo, že má doma schovanou čarodějnou knihu, s jejíž pomocí umí kouzlit. Jeden z místních mužů k ní přišel a poprosil ji, jestli by mu ji nepůjčila. Měla už přes devadesát let a ležela na posteli. Když to uslyšela, rozklepala se prý a půjčit mu ji v žádném případě nechtěla.

Na rozdíl od několika starších žen, které zařikávaly choroby zvířat a pomáhaly při rození mláďat, většina místních obyvatel sbírala jen léčivé bylinky, především lipový květ, řebříček, „hluchý kopřivy“, bezový květ, heřmánek a šípek. Zdali k tomu ženy využívaly jisté mezníky roku, kdy měly

být byliny nejléčivější, tak jako o svatojánské noci, to již asi jen těžko zjistíme. Kromě bylinek se v lidovém léčitelství hojně využívalo také psí sádlo, které platilo za mimořádně účinný prostředek na nemocné průdušky a jiné plicní neduhy.

Poutní procesí: Poutě bývaly svého času velmi oblíbené a vydávaly se na ně celé skupiny věřících čili procesí. Někdy se ovšem na vzdálenější poutní místa vypravovali i jednotliví prosebníci. Námi oslovení pamětníci uvedli poutní místa tři, a to Hluboké Mašůvky, Lechovice a Horní Dunajovice.

Do všech tří destinací věřící z Žerotic původně směřovali procesím. Pěší pouti ovšem nejčastější mířily do Hlubokých Mašůvek. S poutníky chodívali také muzikanti, kteří ovšem nábožné písně vyhrávali pouze tehdy, když procesí procházelo některou z obcí ležících na vytyčené trase. Vzhledem k tomu, že nejde o příliš vzdálená místa, poutníci si na cestu brávali pouze vodu a něco k snědku si zakoupili až na místě. Na poutích si zato věřící pořizovali devocionálie – svaté obrázky, křížky, růžence i závěsné svaté obrazy nebo domácí požehnání, které si nechávali posvětit přímo na místě. Z Hlubokým Mašůvek se domů brávala také voda ze svaté studny. Každá pouť měla ovšem i ryze světskou stránku. Tak perníková srdce byla darem z lásky a tradičně je kupovali mládenci svým děvčatům. Srdíčka se ovšem brala také rodinným příslušníkům. Malé děti zase toužily po sekaném tureckém medu nebo cukrkandlu. K nejoblíbenějším pochoutkám, které se ovšem snědly přímo na místě, patří bezesporu ohřívané párky, na které se těšili malí i velcí.

Začneme poutí do Hlubokých Mašůvek. Žerotické procesí kráčelo přes Tvořihráz až k výrovické křižovatce. Odtud zamířilo přes les ležící mezi Únanovem a Plavčí, dokud nedošli až k Hlubokým Mašůvkám. Podle pamětníků jednou procesí prošlo také Únanovem. Do Lechovic věřící chodívali přes Kyjovice, Prosiměřice a Práche. Když dorazili k Lechovicím, prošli kolem studánky až ke kostelu. Cesta do Horních Dunajovic vedla po silnici přes Želetice. Poutníci přitom procházeli kolem Božích muk se svatým Šebestiánem, která stojí nad Kuchyňkovým mlýnem.

Podle pamětníků poslední pěší procesí do Hlubokých Mašůvek směřovala v padesátých letech, tedy v dobách, kdy býval žerotickým farářem Jan Kafrda: „Když už starší nemohli do kopce, na tvářích se jim zračila únava, pan farář dal pokyn, aby tam kapela šoupla pochod. A lup, všichni zvesela utíkali k poutnímu místu,“ vzpomínali na pátera Kafrdu oslovení pamětníci. Dnes už věřící do Hlubokých Mašůvek jezdí pouze autobusem. Jistě je to rychlejší a pohodlnější, zážitky ze skutečné pěší pouti to však určitě nenahradí.

Nanebevzetí Panny Marie (15. 8.): Při příležitosti svátku Nanebevzetí Panny Marie se v Žeroticích koná tradiční pouť. Ta je známá i jako mladé posvícení. Svým charakterem se nakonec posvícenské tradici velmi podobala.

Ještě před poutí měly ženy práce nad hlavu. Naklidilo se a muselo se také přichystat dostatek svátečního pečiva. V první řadě šlo o koláče. Ty s tvarohovou náplní byly kulaté, svým tvarem připomínaly pec a nádivku měly ukrytou uvnitř. Proto se propichovaly vidličkou a svrchu ještě posypaly drobenkou nebo cukrem. Totožný tvar měly koláče povidlové, které se prostřihly, aby byla náplň vidět. Každému totiž chutnaly koláče jiné. Makové koláče byly podlouhlé. Mák bylo přitom vidět z obou dvou stran. Ořechové koláčky se „zabalovaly zboku“, tak že ořech uprostřed bylo vidět (viz Obrázek).

Napilno měli ovšem také žerotičtí chasníci. V sobotu vyrazili do lesa pro máj. Jezdívalo se koňmo na Koráb, později do lesa na tvořihrázskou stranu. Jednalo se o vysoký smrk, jehož zelený vršek zdobily pestrobarevné krepové fábory. Pod zeleným vrškem byl zavěšený ještě věnec, který se ovšem zejména zpočátku objevoval nepravidelně, ne při každé pouti. Zelený vršek máje tradičně zdobila místní děvčata. Někdy se k jejímu vršku uvázala také láhev. Pro tu si mohl odvážlivec vyšplhat. Máj se vztyčovala téhož večera ručně s pomocí lana, žebříků a dvou silných ráhen spojených lanem. Stavěla se do předem vykopané jámy. Máje stávala uprostřed obce, a to nedaleko poklony svatého Jana

Nepomuckého. Taneční prostor čil „plac“ obklopovaly májky a zem byla vyspaná jehličím. Chasa si svou máj musela po celou sobotní noc bedlivě střežit: „Jednou se přihodilo, že nám místní muži máju podřízli, a když padla, ještě ji pokáleli. Šlo o pomstu,“ uvedli oslovení pamětníci.

Na přelomu padesátých a šedesátých let o pouti zavádělo od deseti do dvanácti párů. V čele chasy stál stárek a jeho partnerka – stárková. Tehdy se stárek volil z řad starších mládenců. Musel však o svůj post projevit zájem. Na starost totiž míval pokladnu. Přijmout riziko nevýdělečné zábavy tedy vyžadovalo jistou dávku odvahy a také majetnější rodiče. Podle doslechu býval původně stárkem ten nejstarší svobodný mládenec. Z chasy se vybírala rovněž stárková, která musela pro změnu zajistit pohoštění nejen pro chasu, ale také pro muzikanty. Za pátera krátkého chodívala děvčata v dlouhých bílých šatech podobně, jako o Božím těle nebo při májových pobožnostech. Dívky tehdy patřily k „Bratrstvu růžence“, jak uvedli pamětníci. Mládenci se o pouti údajně nijak nezdobili.

Pout' zahajovala nedělní mše svatá. Chasa s muzikanty vyrazila z hostince pochodem do kostela, kde se mše sloužila v deset hodin dopoledne. Po mši se muzikanti s chasou vydali zpět k hostinci. Před ním kapela zahrála několik písní. Nato si hasiči rozebrali muzikanty na oběd.

U oběda se na stole nejprve objevil žemličkový křen s povařeným hovězím masem. Podle místních mužů se prý „na křen dobře pije“. Následovala hovězí polévka s knedlíčky a domácími nudlemi. Nakonec přišla na řadu pečeně se zelím a knedlíkem nebo řízky s bramborovým salátem.

Po obědě se hasiči s muzikanty sešli u hospody. Následovala obchůzka po vesnici. Ta se tradičně zahajovala návštěvou fary. Poté se obešla celá obec. Zástupci hasičů během obchůzky zvali na pout'ovou zábavu. V každém domě se nabídl rozmarýn a sklenička vína. Peníze do pokladny, která rovněž nechyběla, byly dobrovolným příspěvkem pro místní hasičský sbor.

Po obchůzce přišlo na řadu zavádění. Mládenci se i s muzikou vydali do domu stárkové, kde na ně již čekala ostatní děvčata. Zahrálo se několik písní a pak se již mladé páry vydaly společně pod máj. Kousek od domu čp. 5 stávala vlečka, která muzikantům posloužila jako pódium. Páry nastoupily jeden po druhém pod máj. Rozestoupily se do kruhu. První a druhý tanec patřil stárkovi a stárkové. Během druhého tance k nim přistoupili mládenci a vyzvedli je na ramena. Poté, co si mladá dvojice připila, chasnici je na ramenou vynesli do hospody. U pultu stárek poručil pití, obvykle lahev kořalky. S ní se vydali již všichni společně na plac. To se již do tance pustily ostatní zavádějící páry. Stárek všem tančícím párům naléval po štamprli, přičemž neopomněl ani ženy z tzv. soudní stolice, která bedlivě sledovala, co se pod májí děje. Volná zábava pokračovala do šesté hodiny večer. Následovala večeře. Po ní se tančilo až do noci. Muzika obvykle utichla kolem druhé hodiny ráno a pout' skončila. Máj se kácela obvykle týden nebo čtrnáct dní po pouti.

Žerotická pout' nezanikla. Vzhledem k malému zájmu místní mládeže se ovšem přesunula do sálu Kulturního domu. Máj se však již nestaví. V současnosti jsou patrné snahy o obnovení její původní slávy. Tomu by měla napomoci výuka dětí ve zdejší škole. Malé děti tedy dnes v sále zavádí spolu s dospělými. Musíme doufat, že se skrze výuku lokální historie a tradic jednoho dne skutečně podaří žerotickou pout' vrátit zpět na výsluní, kam svého času jistě patřovala.

Dožínkové a domlatkové obyčeje: Práce na poli a sklizeň obilnin znamenaly pro naše předky obživu na celý rok. Není tedy divu, že kdysi dožínkové a domlatkové obyčeje tvořily zajímavý komplex, z něhož se nám však příliš nedochovalo.

Začneme u žní. Snopy ječmene se skládaly do „hromádek“. Bývalo jich devět: „Šlo o čtyři snopy položené vodorovně do kříže. Na ně se položily další čtyři snopy jakoby do druhého patra. Přes těchto osm snopů se rozložil ještě snop devátý, který celou hromádku kryl. Klásky byly uloženy do středu, vždy proti větru.“ Žito a v některých rodinách rovněž pšenice měly konstrukci ze snopů jinou. Žitné snopy se skládaly do panáků. Šlo o dvanáct snopů. Devět se postavilo vertikálně do tří řad po třech snopech, vlastně do čtverce. Přes ně se položily dva snopy horizontálně a na ně ještě ten poslední,

dvanáctý, který celého panáka kryl. V jiných rodinách se však konstrukce od ječné hromádky příliš nelišila. Vlastně jen přibýlo třetí patro z devátého až dvanáctého snopu, které překrýval snop třináctý.

Tehdy se obilné snopy svázely do stodoly, případně přímo k mlátičce. Tu ale nevlastnili všichni: „Každý sedlák měl tradičně své pomocníky, kteří žnuli, svázeli a také mlátili jeho úrodu. Když se domlátilo u něj, jeho pomocníci si postupně vymlátili své obilí na jeho mlátičce.“ Pro zajímavost, za družstva se mlátilo „tompfem“, parní mlátičkou, která tu bývala ještě za velkostatku. Podle pamětníků se s pomocí „tompfu“ dokonce oralo, jak je nakonec patrné na dochovaných fotografiích. Cepem se déle mlátilo již jen žito, které díky své dlouhé slámě našlo využití při výrobě slamníků, ale také povřísel. Naši pamětníci o mlácení cepem však již jen slýchávali. Sami si ho už nepamatují.

Práce na poli byla velmi namáhavá. Tomu musela odpovídat také strava. Jedlo se často i pětkrát denně, a to přímo na poli. Naši pamětníci uvedli, že se o svačinách na chleba rozetřel tvaroh s kmínem, máslem a mletou paprikou. Jindy se ke chlebu jedly škvarky zalité v sádle, pilo se víno a každý měl i nezbytnou konvičku s vodou. Později se jedl také chléb s máslem a marmeládou, což si někteří pomocníci zvláště pochvalovali. Při mlácení bývaly svačiny o polední pauze: „U nás stál ve dvoře stůl, přes něj byl přehozený ubrus. Přinesl se chleba, sádlo se škvarky nebo kus špeku. Bylo to podobné jako o žních. Pilo se rybízové víno. Když se domlátilo, něco se pojedlo a popilo. Tím to končovalo,“ uvedli pamětníci.

Když se ve dvoře bývalého velkostatku začínalo rodit první družstvo, jeho dobrovolní zaměstnanci, obvykle z chalupnických rodin bývalých deputátníků, si po žních přichystali oslavu dožínek: „Muzikanti tehdy stáli na vlečce. Ta měla stažené bočnice, aby se jim dobře hrálo. Projeli takto obcí až k Jordánům a pak zpět. Koně, kteří vůz táhli, byli opentlení. Správce statku dostával dožínkový věnec. Pamatovalo se taky na šafáře. Ten býval pod správcem. V hospodě si nato uspořádali pohoštění i s muzikou,“ uvedli naši pamětníci. Jednotné zemědělské družstvo bylo založeno roku 1957. Zaměstnanci JZD mívali zábavu ve staré hospodě. Dnes menší uzavřenou oslavu pro své zaměstnance pořádá akciová společnost Agra Horní Dunajovice.

Poděkování za úrodu: Na poděkování za úrodu si naši pamětníci vzpomenout nedokázali. V současnosti se však za úrodu v žerotickém kostele děkuje. Jeden z pamětníků uvedl konkrétní datum 16. září, pamětnice zmínily, že se za úrodu děkuje nepravdělně, a to na přelomu září a října. Jde však o novodobou záležitost, která se ve farnosti ujala někdy v průběhu devadesátých let 20. století. Do kostela se přináší dary polí a sadů. Ty pan farář žehná. Věřící za požehnání bohatou úrodou děkují.

Vinařské obyčej: Rovněž o vinařských obyčejích toho příliš nevíme. V dětství našich pamětníků sice bývalo vinařů více, větší vinohrad ovšem drželi jen Ludvíkovi: „Ti tu měli muškát a dělávali dokonce mešní víno pro náš kostel.“ K větším vinařům patřili také Schnatingerovi. U Schnatingerů se obvykle brávalo víno na svatby. Menší vinaři měli třeba jen dva nebo tři řádky. Jinak se místní muži specializovali spíše na „bako modré štitové“, jak s úsměvem uvedli zdejší pamětníci. A přízně se si, že se ho tu málo nevypilo.

Poté, co dozrály hrozny, se žerotické vinohrady hlídaly: „V dobách, kdy nebyly kolem vinohradů ploty, majitelé půdy při vstupech do nich krásně uhrabali. Poté byla vidět jakákoliv stopa, která by do vinohradů vedla. Vstup byl povolen jen těhotným ženám, které dostaly na hrozny chuť. Vinice patřily velkostatku. Po vinobraní se vyhlásil hastrdliz [paběrkování] a lidi si mohli sebrat vše, co se na hlavách zapomnělo,“ uvedli místní muži.

Když přišlo vinobraní, hrozny se sbíraly na hlavách. Ani ti větší vinaři ho moc neměli, a tak dbali na to, aby se sesbírala doslova každá bobulka, třeba i ta, která z hroznů spadla: „Dostávali jsme najíst ve vinohradě. Býval to obvykle něčím namazaný chleba. Dospělí pili víno. To k vinobraní přece patřilo,“ uvedla jedna z žen, která vzpomínala na svou práci ve vinohradě, kam chodívala jako dospívající dívka.

Podle pamětníků se při této příležitosti ve staré hospodě v některých letech uspořádala „vinobraňská zábava“: „Vinobraní tu pořádali místní hasiči. Pod stropem se natáhly dráty a na ně se přivázaly hrozny. Po celý večer, kdy se tancovalo, muselo hrozny vartovat hned několik hasičů. Když někdo sáhl pro hrozen a chytili ho, ozvalo se „Halt!“ Pak musel provinilec k pultu, kde koupil deci vína sobě a deci četníkovi, jednomu z hasičů. Takové zábavy bývaly ještě v šedesátých letech ve Višňovém. Tam už hrozny u stropu visely v igelitových sáčkách, aby se při jejich trhání lidé nezašpinili,“ uvedli oslovení pamětníci. Jde o krásný popis tradičních oslav vinobraní, které byly svého času rozšířené ještě před první světovou válkou snad v každé vinařské obci Podyjí a přilehlých oblastí.

V současnosti vlastní menší vinohrad Miroslav Saleta, a to od roku 2000. Jan Šanda víno sice vyrábí, nepěstuje ho však. Šťávu si kupuje buď ve znojenském Znovínu, nebo v pohořelickém vinařství.

Jak již víme, místní muži vyráběli víno rybízové, ale také višňové. Ze švestek a meruněk se vypalovaly domácí kořalky. Tak jako i jinde se v Žeroticích pálilo načerno. To jeden místní muž shrnul do známého vtipu: „Do Žerotic přijede turista a ptá se: „Prosím Vás, kde se tady pálí slivovice.“ Od místní ženy se dočká jednoduché odpovědi. „Vidíte támhleto věž? Tak to je kostel. Tam se kořalky nepálí. Všude jinde se pálí!“ K pálení načerno se váže také jedna úsměvná historka: „Jednou se u Machovců pálila kořalka. Otec ke dveřím postavil svého malého synka, aby hlídal. Když šel jeden místní muž kolem a uviděl před dveřmi chlapce, zeptal se: „Co tu tak stojíš?“ „Ale, náš tatínek vaří kořalku a já musím hlídat, kdyby někdo šel!“ Vedle slivovice a meruňkovice se někteří muži specializovali také na „lavorovice“ a „řepovice“, což byly podle slov pamětníků skutečné „zabijáky“.

Vaření povidel: Když přišel podzim, nad Žeroticemi se rozprostřela sladká vůně švestek, které se rozvářely na povidla. V hrnci se povidla vařila téměř v každé rodině. V několika domácnostech se však vařila ve velkém na kotli. Kotle bývaly umístěné v letní kuchyni a původně bývaly z mědi. Později se začínají objevovat kotle měděné: „Takové kotle měly obsah padesát litrů. Často vařily i tři rodiny dohromady, například v kovárně. Rozvařily se tři až čtyři kotle břečky. Ta byla sladká a děti ji chodily olizovat. Z břečky se potom vařilo povidlí, které se muselo míchat, dokud nezhoustlo. Do kotle se břečka postupně přidávala.“ Míchalo se s pomocí důmyslného míchadla, případně dřevěnou kopistí. Švestky se někdy vypekovaly, pokud se však vařily ve větším množství nebo šlo o damazdiny, nejprve se rozvařily a nato zbavovaly pecek cezením přes hranaté dřevěné síto s plechovým proděravělým dnem. Povidla se přitom vařila od rána do večera a často od večera do rána, tedy přes noc. U práce se zpívalo a probralo se všechno, co se na vesnici přihodilo. U míchání se obvykle scházely ženy ze sousedství, případně kamarádky hospodyně, muži přicházeli na pomoc až ke konci, „domíchávali, když povidlí zhoustlo a šlo to už ztěžka.“ Hotová povidla se slévala do velkých kameninových hrnců. Když se z nich vařilo, byly už tak ztvrdlá, že se musely rozvářet, „jen do velkých buchet se dávaly jen tak,“ nerozvařené, jak uvedl jeden z oslovených pamětníků.

Loupání kukuřice: Žerotice patří k obcím, kde se kukuřice pěstovala ve velkém. Byť nejde o původní plodinu, práce při jejím loupání po letech přerostla ve specifické obyčeje, kterým se v minulosti bohužel téměř nikdo nevěnoval.

Když se na poli vylámaly zralé kukuřičné klasy, přivezly se na voze do stodoly na mlat nebo se složily pod kůlnou. Byla to velká hromada, a tak se u ní každý večer po práci scházela zdejší mládež. Při vylupování a vázání kukuřice docházelo podle slov pamětníků ke sblížení děvčat a chlapců: „Když dívka našla klas s červeným zrnem, musela dát tomu, který klasy zrovna vázal, pusu. A to se po večerech loupalo třeba i týden u jednoho sedláka. Když byla přestávka, jedly se ořechy a pilo.“ Irena Schwarzová uvádí ovšem něco jiného. Podle ní měl právo dát hubičku každému děvčeti ten chlapec, který kukuřičný klas s červeným zrnem našel. Jak víme z Bohutic u Moravského Krumlova, obyčeje s červenými klasy byly podobné, i zde se však částečně lišily, byť jejich smysl zůstával stejný. Z toho

vyvozujeme, že se „pravidla líbání“ domluvila předem nebo se u jednotlivých skupin mládeže prostě v různých letech lišila.

Z kukuřičného šustí se vyráběly panenky. Ty podle našich pamětníků posloužily jako hračky. Panenky měly přitom hlavičky z prázdných makovic: „Žaby si na ně namalovaly obličej, to šlo snadno, a potom si s nimi normálně hrály.“ Díky Ireně Schwarzové se však dozvídáme i o mnohem závažnějším významu tzv. panenek. Ty vyráběli chlapi. Poté je věšeli na kliku těm děvčatům, do kterých byli zamilovaní. Tento obyčej přitom není ojedinělý a máme jej zdokumentovaný také z německých obcí v Podyjí. Jinými slovy, loupání kukuřice přerostlo v průběhu desetiletí doslova v milostné obyčeje s charakterem námluv podobně, jako tomu bylo s geneticky mnohem staršími májkami o prvomájové noci.

Vyloupané a svázané klasy visely nato zavěšené na hambálcích, dokud neproschly. Kukuřice se rajbovala často jen příležitostně s pomocí ručních „rajbováků“. Rajbovák se buď držel v ruce, nebo se takovýto drhlík přibil pro snadnější manipulaci k prkenici. Pokud se rajbovalo jen několik klasů pro husy, posloužil k tomuto účelu i obyčejný nůž, jindy se odrolený klas, zde označovaný jako „pukrdle“, použil namísto ručního rajbováku. V takovémto případě se zrna vydrolovala klasem o klas. V některých rodinách, kde bylo kukuřice více, mívaly i rajbovací mlýnky.

Kukuřice se samozřejmě pěstovala také v časech Jednotného zemědělského družstva. K tomu se váže jedna veselá historka: „Na valné hromadě družstevníci probírali krádeže kukuřice. Jeden z nich byl JZD velice oddaný, a tak si vše bedlivě zapisoval. Přihlásil se ke slovu a spustil: „Jenom moje manželka letos ukradla pět pytlů kukuřice. A to podotýkám, že kradla ze všech žen nejmiň. A teď si, soudruzi, spočítejte, kolik žen chodí do práce!“.

Nakládání zelí: Na rozdíl od loupání kukuřice bylo krouhání a nakládání zelí rodinnou záležitostí. Zelné hlávky se krouhaly na velkých dřevěných struhadlech opatřených jezdcem, tzv. „hachlíč“. Při práci si však musel dávat každý pozor: „Pokud zapomněl na prst, měl smůlu!“ Zelí se nakládalo do velkého dřevěného škopku. Takovéto škopky mívaly obsah padesáti litrů, a tak nakrouhané zelí sešlapávaly ženy bosýma nohama. Do menších škopků a později do keramických nádob se zelí udusávalo s pomocí dřevěných tlouků. Osolilo se, okmínovalo a v některých rodinách k němu přidávali také jablka. Zelí se jedlo přes celou zimu. Vodu z něj pili prý muži po opici, lepší však bývala voda z okurek.

Všech svatých a Dušiček (1. a 2. 11.): Podzim je jako stvořený k tomu, abychom vzdali úctu našim předkům a vzpomínaly na naše drahé, kteří nás nadobro opustili. Podle pamětníků se dříve hroby o Dušičkách zdobily pouze chryzantémami – „dóčky“. Ty se doma zakrývaly, aby do svátků nezmrzly. Většinou se na Dušičky jen uřízly a položily na hrob. Někteří je na hřbitov přinášeli ve váze. Vázám se však místní raději vyhýbali, protože v případě mrazů pukaly. Později se vedle chryzantém na hrobech začínají objevovat pohřební dekorace z růží vyrobených z povoskovaného krepového papíru. Pěkné vazby a pohřební věnce dělával svého času Ota Kuchařík. Jinak si však lidé vyráběli dekorace z chvojí a papírových růží sami. Za mrtvé se na hrobě zapalovaly svíčky. Ty se ovšem o Dušičkách rozhořely také doma: „Svíčky se zapalovaly před fotkou mrtvých. Dělávali to tak starší lidé nebo ti, kteří se neměli možnost na hrob blízkých zastavit. Buď byli daleko, nebo už nemohli dobře chodit,“ rozpovídal se oslovení pamětníci.

O žebrácích, kteří se o Dušičkách za almužnu modlívali v kostele za mrtvé, už naši pamětníci neslyšeli: „Tady žebráci chodili po celý rok, ani nemuseli být od nás.“ Do Žerotic skutečně přicházela figurka známá široko daleko, a to běhařovský Francek Protivínský ve své červené vojenské lodičce posazené na hlavě. Do Žerotic často zavítal také neškodný blázen, „nedostudovaný farář ze Stošíkovic“, který za pivo oddával každého, kdo si to přál. Čas od času se zde objevil i podomní prodejce bičů polovojensky oblečený, který své výrobky prodával za „tři korunky“. O zvláštních

postavičkách z Žerotic toho poměrně hodně napsala Irena Schwarzová, která svou knížku ozdobila také portréty daných osob. Svérázným postavám z Žerotic se tedy budeme věnovat v jiném oddíle.

Všech svatých a Dušiček se připomínalo také mši za mrtvé ve zdejší kostele. Na hřbitově se odbývaly dušičkové pobožnosti spojené s tzv. „Otčenášky“ – odpustky, jak vysvětlovali místní. Hřbitov se v hojném počtu navštěvoval také o Velikonocích, kdy se za mrtvé rovněž sloužila mše.

Děti Dušiček využily i k jiným kratochvílím: „Ze zbytků svíček jsme sbíraly vosk. Doma jsme z něj vyráběly svíčky a ty odnášely zpátky na hroby. Dostávaly jsme za to však vynadáno, protože jsme byli celí od vosku.“ Někteří chlapečci zase sbírali vyhořelé kalíšky, které jim ve škole posloužily jako nádobky s vodou při barvení vodovkami. V obci bychom ovšem narazili také na holčičky, které se po celý rok staraly o opuštěné hrobečky malých dětí. Ty se nacházely v části hřbitova, který byl dětem vyhrazený, nikdo se o ně nestaral, a tak není divu, že bylo nebožátek děvčátkům líto.

Jinak je čas Dušiček obestřený tajemstvím. Žerotické děti mívaly na dvorku vyřezané dýně, v nichž hořivaly svíčky. Nestrašily jimi však, a o místních strašidlech toho vlastně ani moc nevěděly. Jen nám dobře známá Irena Schwarzová za svého života znala některé historky: „Říkávala, že z hrobů na hřbitově vycházely plamínky, ale to se dá vysvětlit vědecky. Ona o nich povídala. Já přesně nevím, co to bylo. Po klekání se tu však na hřbitov nechodilo. Hodně místních se toho drželo. Na hřbitov se večer jít báli. Ono se tu vykládalo, že ten poslední, kdo ve farnosti zemře, na hřbitově musí vartovat. Dítě by do jednoho roku na hřbitov sotva kdo vzal,“ uvedla jedna zdejší žena.

Svatý Hubert (3. 11.): Svatý Hubert, patron myslivectví, má sice svůj svátek počátkem listopadu, zdejší myslivci jej ovšem posledními hony sezóny ctili naopak koncem roku. Podle pamětníků bývala poslední leč kolem svátku svatého Štěpána. Oslavy po štěpánském honu bývaly původně v hostinci, později v nově vystavěném Kulturním domě. Před Kulturním domem proběhl výřad. Ženy myslivců navařily bažantí polévku s játrovými knedlíčky a zvěřinový guláš, zajistili se muzikanti a oslavy mohly začít. Při poslední leči býval na programu večera tradiční myslivecký soud, kdy byli provinilci potrestáni pokutou ve formě láhve vína: „Soudilo se to, co nebylo povolené, ale i jiné prohřešky, třeba že lovec minul zajíce na krátkou vzdálenost.“ Následovalo pasování mladých myslivců.

Podle pamětníků v Žeroticích probíhal někdy v šedesátých letech odchyt zajíců a koroptví. Odchycené kusy se prodaly Francouzům.

Martinské posvícení: Martinské posvícení se vždy držovalo kolem svátku svatého Martina, jemuž je zasvěcen zdejší farní kostel. Pokud Martinův svátek připadnul na pondělí nebo na úterý, posvícení se slavilo již o předcházející neděli. Jinak bývalo vždy až v neděli po svatém Martinu. Nejprve se drželo tři dny od neděle do úterka, a to ještě v šedesátých letech. Později se přesunulo na den jediný, a to na úterý.

Před posvícením se všechno naklidilo. Jednotlivé domácnosti i celá obec se jen blýskaly. Domy se lícily a obnovovaly se jejich podrovnávky podobně jako před poutí nebo Božím tělem. Podrovnávky bývaly podle pamětníků obyčejně domodra. Naši pamětníci slýchávali, že se před posvícením navštívil také pan starosta, který musel stárkovi a zástupcům chasy posvícenské oslavy nejprve povolit. Tento zvyk však zanikl poměrně dávno, dost možná ještě před první světovou válkou nebo těsně po ní. Každopádně s předstihem do obce dorazili komedianti se svými dřevěnými kolotoči, houpačkami a střelnici. V některých letech nechyběly samozřejmě ani stánky s perníky a jinými sladkostmi.

Napeklo se dostatečné množství posvícenských koláčů, které se od těch poutových nelišily, a to ani tvarem a velikostí, ani čtyřmi klasickými náplněmi. Někdy již bývalo také cukroví a řezy. A protože bylo svatého Martina, v některých rodinách hospodyně napekly rovněž martinské rohlíčky z kynutého těsta, které se plnily mletými ořechy nebo mákem. Podle pamětníků však martinské rohlíčky v jejich mládí dělávala snad už jen žerotická rodačka Marie Ingerlová. Ke slavnostnímu obědu se podávala

pečená husa se zelím a knedlíkem. Zelí bývalo většinou bílé, v některých rodinách však upřednostňovaly zelí červené.

O posvícení se podle pamětníků v Žeroticích máj nestavěla a „Martin se tedy slavil vždy jen v hospodě“. V čele žerotické chasy stál stárek a stárková. Zavádějící mládenci se označovali rozmarýnkou ozdobenou stužkami. Stárka od ostatních mláďenců odlišovaly jen dlouhé a bohatší pentle na rozmarýnu. Děvčata mívala ve vlasech růžičku nebo mašličku.

Nedělní program zahajovala mše svatá v kostele: „Při velké mši o deváté hodině hrávali v některých letech na kůru muzikanti. Scházeli se u hasičárny a spolu s hasiči šli na mši do kostela. Hasiči posvícení celou dobu pořádali. Mladí, kteří zaváděli, však na mši také šli, ale s ostatními z vesnice. Tam nechyběl nikdo. Po kostele se pak zamířilo pochodem k hospodě. Dívky šly domů vařit, mládenci si dali pivo, muzikanti zahráli pár kousků a šlo se na oběd. Muzikanty si rozebrali mládenci s hasiči. O posvícení nikdo nehladověl.“

Po obědě přišlo na řadu zvaní po vsi. Nejprve se zašlo na faru. To se muselo stihnout ještě před požehnáním. Mladí se tedy sešli v hospodě a vyrazili. Zatímco v kostele probíhalo požehnání, chasníci již obcházel jednotlivé domy a zvali spoluobčany na posvícenskou zábavu. V každém domě, a že se ani na jeden nezapomnělo, nabídli rozmarýn a „koštovačku“ vína. Nosili sebou také dřevěnou kasičku, do které jim někteří lidé vhazovali dobrovolné příspěvky.

Mezitím se děvčata sešla v domě u své stárkové. Mládenci si pro ně i s muzikou přišli bezprostředně po obchůzce. Dívky svým mláďencům přišpendlily k oděvu rozmarýny, které již byly připravené. Muzikanti svůj rozmarýn dostali také, měli jej ovšem za čepici. U stárkové kapela zahrála, přichozí se občerstvili a pochodem vyrazili do staré hospody. V čele kráčeli muzikanti, za nimi stárek se stárkovou a dále ostatní páry pěkně ve dvojicích.

Když vkročili do sálu, muzikanti se usadili na balkóně. Zavádějící v párech obešli sál a postavili se do kruhu. To již vstoupil doprostřed kola stárek se svou partnerkou, kterým náleželo taneční sólo. Při druhém tanci najednou muzika zahrála tuš, mládenci přistoupili k tančícímu páru a vyzdvihli jej na ramena. Podali jim napít, stárek si se stárkovou připili a nato byli odneseni k šenku. Poté, co je mládenci postavili zpět na zem, stárek koupil láhev a obešel s ní celé kolo zavádějících. Když si všichni připili, pustili se do tance společně. Zavádějící páry byly v kole. Když si zatančily pár kousků, začaly parket postupně opouštět, a to jedna dvojice po druhé. Nato stárek vyhlásil volnou zábavu. Tančilo se až do večere. Po večeri muzika pokračovala až do ranních hodin.

A jak to bylo další dva posvícenské dny poté, co se staly dny pracovními? „Když bylo posvícení, pan doktor Čech z Prosiměřic ochotně napsal zájemcům neschopenku. Protože byl vášnivý kuřák a kouřil dokonce i ve své ordinaci, mládenci mu za tuto službu přinášeli cigarety darem. Jeho oblíbenou značkou byla legendární Lipa, Pořád lepší drobný úplatek, než po probdělé noci odjíždět do práce, jak se to jinak běžně dělávalo,“ vzpomínali přítomní muži.

V pondělí se večer jen hrálo a tančilo. Úterý bylo vyhrazené zavádění ženáčů: „Všichni ženatí muži z obce přišli rovnou do hospody. Už odpoledne tam hráli karty. Když přišel čas, dívky za nimi přišly a vyžádaly si, s kým budou zavádět. Zvolení muži si nato mezi sebou vybrali svého stárka. Večer páry složené ze svobodných děvčat a ženáčů nastoupily do sálu stejně, jako při nedělním zavádění. První pár měl sólo a mládenci jej v některých letech vyzvedli i na ramena. To však nebylo pravidlem. Poté, co si všichni ženáci se svými partnerkami zatančili, mohli koupit své tanečnici čokoládu. Ani to však podmínkou nebylo,“ popsali úterní zavádění místní pamětníci. Po zavádění následovala volná zábava. Tančilo se do půlnoci a v některých letech třeba až do rána: „A to se pak ve středu ráno vařilo kafe,“ smáli se přítomní muži.

V letech minulých býval poslední den posvícení všeobecně nejveselejší. Právě k posvícenskému úterku se zřejmě vztahovalo také vyprávění Aloise Horáka (*1908), které nám převyprávěl jeho syn: „U Švandů měli obecního kozla. Toho ozdobili mašlama a přivedli do hospody. Muzikanti kozlovi prý hráli pochod a všichni se smáli. Bylo to určitě na Martina, ale víc si toho bohužel nepamatuji.“ Posvícení v Žeroticích uzavíral tzv. „jégrmarš“: „Muzikanti přestali hrát a rozešli se po vsi, každý na

jinou stranu. Nato se svolávali svými hudebními nástroji. A takhle přicházeli zpět k hospodě. Tím posvícení skončilo. My to už nezažili. Vím to jen z vyprávění svého tatínka Josefa Worbise, který se narodil roku 1900 tady v Žeroticích,“ uvedl František Worbis. Co dodat, obě vyprávění si zjevně zakládají na pravdě. Ozdobení kozli bývali součástí posvícení v celém našem regionu. Dost možná šlo o residuum dřívějšího obětího porážení těchto zvířat, o která se v německých obcích Podýjí hrálo v kuželky ještě za první republiky. Také „jégrmarš“ není smyšlenkou. Tento obyčej máme totiž doložený z většiny trvale osídlených obcí od Přímětic až po Želetice. Jeho kořeny zřejmě sahají až do dob Rakouska-Uherska. Více nám však pomůže odhalit až důkladný pramenný výzkum v budoucích letech.

V současnosti se při příležitosti Martinského posvícení uspořádá sobotní zábava, která je určena především mladým. V neděli proběhne obchůzka po obci a následné zavádění. Ovšem i při posvícení nezavádí žerotická mládež, ale malé děti společně s dospělými. Během posvícení často hraje dechová kapela Amatéri. Na rozdíl od soboty je neděle vyhrazena jen hudbě dechové. Za zmínku stojí i to, že žerotičtí vinaři uspořádali na svatého Martina „Martinský košť“ mladých vín, ovšem prozatím pouze jedenkrát.

Svatá Kateřina (25. 11.): Svatá Kateřina stojí na prahu adventu, a tak v minulosti šlo o poslední příležitost uspořádat taneční zábavu. Tu měly obyčejně ve své režii děvčata. Následující zprávy pochází opět z vyprávění, které naši pamětníci v mládí slyšovali: „Nebývala tu zábava kateřinská, ale zástěrková. Konala se v hospodě. Dívky tam nastoupily pochodem. Měly kolem pasu uvázané zástěrky a volenku až do půlnoci. A o půlnoci se prý i skončilo. Přišel adventní půst,“ uvedl jeden z přítomných mužů. Naše pamětnice si vybavovaly už jen všeobecně rozšířenou pranostiku „Svatá Kateřina, větší housle do komína.“

Adventní období: V letech relativně nedávných bývalo adventní období tichým časem rozjímání a také ranních mariánských bohoslužeb, které vešly ve známost jako roráty: „Za pátera Kafrdy jsme na roráty chodívali před školou každé ráno. Kdo by na rorátech nebyl, ten nedostal do svého sešítu razítko. To jsme se ještě ve škole učili náboženství, a tak se razítka náramně hodila. Jako děti jsme tam ministrovali, takže jsme přítomní být opravu museli,“ uvedli někteří z oslovených mužů.

V současnosti se advent odvíjí v jiném duchu. V posledních letech se v Žeroticích rozšířil obyčej nový, a to rozsvěcení vánočního stromu, které připadá na první neděli adventní. Stromek požehná pan farář a večer doprovází secvičené vystoupení místních dětí i dospělých. Zpívají se koledy a vánoční písně. Je připraveno občerstvení, cukroví a perníčky s horkým svařákem. Adventní věnec se oproti tomu žehná jen v kostele. Někteří občané menšími adventními věnci zdobí interiéry svých domácností, ale také vchodové dveře. Domy ozařuje vánoční výzdoba a děti si z adventních kalendářů každý den užívají po jedné čokoládě.

Svatá Barbora (4. 12.): Svatá Barbora se v lidové tradici stala synonymem dívčí naděje na vdavky. Také v Žeroticích děvčata při příležitosti svátku této svěťce ořezávala třešňové nebo višňové ratolesti a přinášela si je domů do váziček. Pokud jim barborky vykvetly do Štědrého dne, dívka se měla v následujícím roce provdat. Obyčej nikdy nezanikl. Dnes však k třešňovým větvíčkám přibyl také zlatý déšť.

Svatý Mikuláš (6. 12.): V předvečer svátku svatého Mikuláše bývalo na vsi rušno. Do potměných ulic totiž vyrazil svatý Mikuláš doprovázený andělem a čertem. Mikuláš byl oblečený do obnošeného ornátu zapůjčeného z kostela a tvář mu zakrývaly bílé vousy z vaty. V rukou třímал berlu a na hlavě měl posazenou mitru, často jen z tvrdého papíru. Nejkrásnější maskou byl podle oslovených pamětníků anděl, kterého představovala dívka menší postavy oblečená v dlouhé bílé noční košili s křídly z husích peroutek nebo z tvrdého papíru. Na čele měla nalepenou třpytivou hvězdičku. Čert býval původně jen

jeden. V průběhu let se ovšem Mikulášův pekelný doprovod rozrůstal, takže bychom někdy natrefili na čerty dva nebo dokonce na tři. Čerti byli celí v černém, většinou v kožichu naruby opásaném řetězem. Na hlavě měli rohy z kozla nebo z krávy, jindy jen papírové. V ruce drželi metlu.

Když tajemní hosté vstoupili do světnice, rodiče u dveří Mikuláši nepozorovaně podstrčili dárky určené jejich dětem. Zatímco Mikuláš zkoušel děti z modlitbiček a později z básniček, čert se jich vyptával, byly-li hodné. Přitom neustále řinčel řetězy a vyhrožoval, že si je odnese do pekla: „Drzejší do pytle i strčil, ale obyčejně je vysypal ještě v sekni. Akorát jednou odnesl zvláště nezbedného kluka až ke svaté Trojici. Tam ho vysypal jako pytel brambor. Klukovi přešla vzdorovitost. Utíkal domů, schoval se a dál si už z Mikuláše a čertů žerty netropil. Druhého zas vysypali do popelnice u domu.“ I přesto výrostci vyslanec nebes a pekla na ulici neustále následovali. Dotírali, pobíhali za nimi, a tak není divu, že je čert občas přetáhl metlou přes záda.

Samozřejmě, maskování nebylo vždy důkladné. Někdy se tedy stalo, že děti poznaly Mikuláše nebo čerta podle bot důchodek a jindy to zase čerti přepískli s pitím. V takovém případě se někdy od okna ozvalo: „Mamko, tam leží chcípý čert!“

Když Mikuláš odešel, děti se uklidnily a ještě předtím, než šly spát, položily za okno talířek nebo nějakou ze skříně vytaženou punčochu. V ní ráno našly skutečnou nadílku: jablíčka, ořechy a nějaké ty sladkosti, například asi dvacet centimetrů dlouhé perníky s obrázky Mikuláše nebo čerta. Mladší pamětníci zmínili i pomeranč. Pokud však dítě zlobilo, mohlo se těšit leda tak na brambory s uhlím.

Mikuláš v doprovodu anděla a čertů zavítá do domácností, kde mají malé děti i dnes. Vše přitom po vzájemné domluvě zařídí mládenci a děvčata ze vsi. Zajímavé je, že se nadílka na rozdíl od jiných obcí přesunula na nejbližší víkend ke svátku svatého Mikuláše. Tradiční termín vzal sice za své, zdá se však, že na dobrotivého biskupa z Myry narazíme na žerotických ulicích i do budoucna.

Svatá Lucie (13. 12.): V současnosti si pamětníci vybavují pouze všeobecně rozšířenou pranostiku „Svatá Lucie, noci upije, ale dne nepřidá“.

Zabíjačky: K neodmyslitelným událostem zimních měsíců na venkově patřily zabíjačky. V mládí našich pamětníků se zabíjely v průměru dvě prasata ročně na domácnost. Podle místních mužů se hned ráno vypila na zdar zabíjačky štamprle domácí kořalky. Když už prase viselo, přišel čas na bábovku [kugluf], makový štrúdl a svažené víno.

Z poraženého zvířete se připravovaly tradiční zabíjačkové pochoutky: černá a bílá polévka, jitrnice, jelita, tlačěnka a sulc. Tlačěnka se přitom původně vařila v „budíku“ [žaludku]. Když se připravilo sulcu víc, než se stačilo sníst, nakládal se do octové vody ve sklenicích na způsob utopenců. Poté totiž vydržel déle. Maso se špekem se nasolilo, načesnekovalo a naložilo do dřevěného škopku utaženého šroubem. Po třech až čtyřech týdnech se zbylý špek vyudil. Tehdy se většina naloženého masa vytáhla s předstihem a snědla při různých svátečních příležitostech od Vánoc až po běžnou neděli.

Za první skutečné jídlo zabíjačkového dne platil až mozeček na cibulce, do něhož se přidával také kmín, brzlík a vejčka. V některých rodinách mívali namísto mozečku játrový guláš. Pokrájená játra se osmažila na cibulce, přidala se paprika a koření a někdy i kousek masa. Nejde o zabíjačkový guláš, který se začal v našem kraji šířit spíše od druhé poloviny 20. století. Takovýto guláš však později znali i v Žeroticích. Uchytil se však jen v některých rodinách. Jeho základem bylo maso od krvavé rány na krku a dále od „všeho kousek“, tedy včetně vnitřností.

K obědu se podával ovar s postrouhaným křenem a chléb. Výslužku roznášely děti po přízní a sousedům. Podle pamětníků děti za doručení výslužky v navštívených rodinách neodměňovali. V odpoledních hodinách se již škvařilo sádlo. K večeři tedy bývaly teplé škvarky a „brabce“ seřezané z pruhů hřbetního sádla. Vnitřní sádlo se škvařilo společně s hřbetním. Jeho část se však uschovala a pomletá přidala do těsta některých druhů cukroví. Šlo v první řadě o „krmeše“ z křehkého těsta

promazaného vaječným pudinkovým krémem. Střevní sádlo se pokrájelo a vyškvařilo. Škvarečky se následně přidaly do jelit.

V současnosti se již v žerotických domácnostech prasata nechovají. Poslední zabíjačka proběhla před několika lety.

Štědrý den (24. 12.): K těm vůbec nejkrásnějším svátkům celého roku patří jednoznačně Štědrý den. Je jen málo takových, kteří by se na Vánoce netěšili.

Když byli naši pamětníci malými dětmi, po celý den se až do večere dodržoval půst. Pouze v poledne se lidé najedli. V některých rodinách šlo o tvarohový štrúdl s čajem nebo kávou, jinde měli čočkovou polévku. V několika domácnostech si zase pochutnali na sardinkách v oleji s máslem namazaným chlebem. Pokud se děti půstu vyhýbaly, rodiče jim slibovaly, že večer uvidí zlaté prasátko.

Když přichází čas Vánoc, většinou myslíme na ty, které máme nebo jsme měli rádi. Proto se vždy zašlo na hřbitov, kde se na hrobech blízkých zapálila svíčka. Svíčky za mrtvé přitom večer hořivaly i doma: „Celý hřbitov svítí a vždy je nám líto těch hrobečků, které zůstaly bez světýlek,“ uvedla Marie Karpíšková. Nedaleko kostela najdeme pod lípou křížek. I u něj zásluhou Boženy Adámkové každý Štědrý večer září svíce. Není divu, jde o křížek rodinný.

Myslivci měli zase na paměti svůj revír a lesní zvěř. Podle pamětníků chodívali do lesa se saněmi ke krmelcům a jiným místům v lese, kde pro zvířata zanechali něco na přilepšenou „jako poděkování za hony“. Žádný krmelec nesměl přes štědrovečerní noc zůstat prázdný a kromě sena nemohla chybět ani řepa nebo jiné zvířecí pochoutky.

Dodržovaly se i jisté pracovní zákazy. Na šňůrách nesmělo v první řadě zůstat viset prádlo, a to především po setmění a na Boží hod vánoční. Pokud by se tak stalo, někdo z rodiny by zemřel, odešel z domu, přineslo by to do domu neštěstí. Jak je vidět, i mezi několika oslovenými pamětníky se na význam tohoto široce rozšířeného tabu názory podstatně lišily.

Když se začalo stmívat, hospodář přistoupil ke kamnům, nabral lopatkou žhavé uhlíky, vysypal je do starého hrnce, položil na ně kousek kadidla požehnaného v kostele v předvečer Tří králů a obešel doslova celé stavení – dům, místnost po místnosti, sklep, půdu, dvůr, chlévy, stodoly i zahradu. Během takovéto očištné obchůzky se rovněž kropilo svěcenou vodou. Svěcená voda se rozstříkovala s pomocí tří svázaných obilných klásků nebo pírků [mašlovačky]. Během vykrápění hospodyně odříkávala modlitby. V některých rodinách se svěcenou vodou domácnost vykropí i v současnosti, jak zmínila Marie Karpíšková.

Ještě před večerí se musel spravit také dobytek. Bez toho by dobrý hospodář ke stolu neusedl. Každá kravička, každý kůň dostal po kousku vánočky a po krajíčku chleba. Při krmení se nezapomínalo ani na drůbež.

Přibližně v šest večer oznamovali počátek té nejslavnostnější večere celého roku myslivci: „Domluvíli se mezi sebou, jak budou střílet. Dufek, Čada, Wimmer a jiní. Stříleli jeden po druhém, takže se pušky postupně rozléhaly z různých částí vesnice.“ Tak, jak šel čas, a myslivci odcházeli, střelbu z pušek nahrazovaly rány plechovek naplněných karbidem, což mívali na starosti zdejší výrostci.

S ozývajícími se výstřely do ulic po koledě vyrazil také poslední ponocný a obecní bubeník Josef Švanda doprovázený některou ze svých dcer, Marií nebo Růženou. V každé domácnosti dostal něco darem – vánočku, ořechy, jablka a nějaké to pití. Po vsi se rozléhalo troubení z jeho starobylého rohu. Poté hlasitým troubením oznamoval každou celou hodinu až do půlnoci. Děti vycházely na ulici. Nejenže poslouchaly troubení ponocného, ale také bedlivě pozorovaly, jestli se už někde nesvítí. Každý dbal na to, aby nerozsvítil jako první. Naši pamětníci už nedokázali povědět proč. To však víme z okolních obcí. V domě, kde rozsvítili jako první, se měly držet blechy, vši a jiná havěť.

Rozsvítit se přitom nesmělo tak dlouho, dokud se rodina nesešla u prostřeného stolu a společně se nepomodlila růženec, jak uvedl František Worbis. Poté se již všichni pustili do jídla. Od

štědrovečerního stolu se nesmělo vstávat. Všichni seděli tak dlouho, dokud každý nedojedl. Pokud by tak někdo učinil, příští Vánoce by již za stolem s ostatními neseděl. Původně se říkávalo, že se dalších Vánoc nedožije. Tento zvyk se v některých rodinách udržuje dodnes, jak uvedla Marie Saletová.

Ke slavnostní večeři se podávala čočková polévka se sušenými houbami. Čočka na štědrovečerním stole měla prý zaručit dostatek peněz. U Worbisů mívali „kube“ ze sušených hub s česnekem. K tomuto vánočnímu pokrmu přitom býval chléb a zelí. Na stole nesměl chybět ani štrůdl a doma upečená vánočka se sušeným ovocem: „Sušené švestky, hruškové a jablečné kroužaly, ořechy, to všechno bylo v jedné misce. Povařilo se to, dosladilo a dochutilo hřebíčkem a skořicí. To se pak k vánočce nebo ke štrůdlu jedlo“, zmínili pamětníci. Vánočky s bílou kávou se přitom podávaly na závěr večeře. V některých rodinách mívali na stole rovněž zavináče nebo sardinky, jak uvedl Jiří Horák. Netrvalo však dlouho a do sestavy pokrmů se postupně dostal smažený kapr s bramborovým salátem, který snad kromě vánočky ostatní chody štědrovečerní večeře zcela vytlačil. To se již pod talířek začala dávat rybí šupinka. Ta pak po celý rok zůstávala v peněžence, aby se v ní držely peníze. Na stole byl přichystaný talíř navíc pro nečekaného hosta. Lidé se zároveň snažili, aby se u stolu sesedl sudý počet hodovníků. Toho někdy docílili právě prázdným talířem. V některých domácnostech se po večeři zanesly kosti na zahradu a vysypaly pod ovocné stromy, jak zmínila Marie Karpíšková.

Po večeři zazvonil zvoneček. Přišel Ježíšek. Rodina se vypravila ke stroměčku. Šlo o smrček ozdobený jablíčky, ořechy v celofánu nebo v jiných třpytivých obalech, cukroví, ale také jednoduché, doma vyráběné ozdoby. K nim patřily sirkové krabíčky polepené barevným papírem. Ke krabíčce se připevnilo ouško, naplnila se bonbóny a pověsila se na vánoční stromček. Ten zdobily také řetězy slepované z barevného papíru. Na špici býval posazený papírový anděl. Později jej vytlačila třpytící hvězda, dříve papírová a nato již jen skleněná z obchodu. Nakonec do módy přišly špice z foukaného skla napodobující bání kostelní věže. Pod stromkem stával skládaný betlém z tvrdého papíru. V několika domácnostech bývaly dokonce kupované betlémy figurkové.

Ježíšek naděloval vše potřebné: teplou košili, nové boty „mrazovky o dvě čísla větší“, rukavice, ponožky, čepice a jiné oblečení. Děti se mohly těšit také na pastelky nebo tužky. K častým dárkům patřily rovněž knížky a někdy se pod stromkem objevila i dřevěná hračka nebo panenka. Děti vyrůstající v šedesátých letech dostávaly od Ježíška také sánky nebo brusle na klíček. Podle pamětníků se nikdy nesměl darovat kapesník, aby se neplakalo, a také nůž, aby se předešlo hádkám.

Štědrý večer přál věštům a dokázal prý poodhalit roušku budoucnosti všem, kteří o to projeví zájem. U večeře se krájela jablíčka a každý si přál najít hvězdičku. Když se objevil křížek, bylo zle: „Ten měla maminka a v následujícím roce skutečně zemřela. Pak se to stalo ještě jednou a od té doby už jablíčka nekrájíme,“ uvedla jedna z místních žen. Louskaly se také ořechy: „Ty jsme si vybírali z misky. Když měl zdravé jádýrko, bylo to dobře. Když byl suchý, měl člověk zemřít,“ vzpomínal na své dětství Jan Ludvík. Dívky házely přes hlavu pantoflem. Jindy vyšly před dům zatrást plotem. Přitom přednášely:

*Třesu s tebou plote,
ozvi se mi, světe,
tam ať štěkne pes,
kde můj milý jest.*

Odkud zaštěkal pes, odtud měl přijít ženich. V laboru se pouštěly lodičky z ořechových skořápek se svíčkami. Prarodiče oslovených pamětníků ještě lili olovo. Bohužel, většina našich pamětníků již dané obyčej považovala za pověry, a tak mnohé z nich naprosto vymizely.

V Žeroticích se konávala velká mše půlnoční, která bývala zpívána: „Bylo to slavné a pěkné. Kostelní sbor secvičil Rybovu mši. Doprovázeli je místní muzikanti. To vše organizoval Václav Saleta. Nic tak krásného nebylo. Do kostela jsme chodili rádi,“ vzpomínali místní. Ovšem někteří se těšili také domů: „Když jsme se vrátili domů, vytáhli jsme z trouby vepřovou pečení, vzali do ruky krajíc chleba a

vánoční hody mohly začít,“ vzpomínal František Worbis na tuto starobylou tradici, kterou si již nikdo jiný z Žerotic nevybavoval.

Boží hod vánoční (25. 12.): V kostele se na památku Ježíšova narození konaly mše. Ta první připadla na osmou hodinu ranní: „Na tu chodily ženy, které musely navařit. Říkalo se, že je určená taky chudším. V některých rodinách, kde bylo hodně dětí, si musely dívky půjčovat střevice a sváteční oblečení. Tak se na obou mších z rodiny prostrídali,“ vzpomínali místní. Druhá mše se konala v deset hodin. Velká mše již byla zpívaná a chodívali na ní především hospodáři a hospodyně, které doma zastaly jejich dcery.

Děti obdivovaly kostelní betlém. Ten původní býval podle pamětníků velmi starý. Marie Saletová uvedla: „Za války schovala Johanna Štřechová, rozená Binderová (1852 – 1943), peníze před Prajsi za komín. Jenže ty se jí poškodily vlivem špatného počasí a rozežraly je myši. Šla tedy za farářem o radu. Ten ji poradil, ať je odnese do banky. A protože jí v bance skutečně pomohli – dostala arch s bankovkami, který si doma musela rozstříhat – za část peněz koupila během pouti do Mariazell betlém.“ Tento betlém byl bohužel z žerotického kostela odcizen roku 2010 a zůstala z něj zachována pouze jeskyně. Dnes tedy v žerotickém kostele uvidíme betlém nový.

Kromě návštěvy kostela a starosti o dobytek se jinak nedělalo nic. Šlo o velký svátek zasvěcený odpočinku a rozjímání. Proto starší hospodáři nebo hospodyně pozorovali počasí, tak jako babička Jiřího Horáka nebo babička s tatínkem Jana Ludvíka. Počasí se zapisovalo po dvanáct dní do kalendáře, a to od Božího hodu vánočního do Tří králů. Co den, to měsíc. Na základě předpovědi se usuzovalo, kdy bude suchý nebo naopak deštivý měsíc, kdy přijdou mrazy nebo silné větry.

Ke slavnostnímu obědu se podávala knedlíčková nebo nudlová polévka. A protože bylo ve škopku naložené maso, nemohla chybět ani vepřová pečeně se zelím a knedlíkem, případně řízků s bramborovým salátem. Na stole ležela také mísa s cukrovím. Podle našich pamětníků šlo především o vanilkové rohlíčky, zázvorky, linecká kolečka, perníčky, anýzky, sádlové cukroví s přidávanými kvasnicemi, medvědí tlapky a strojkové cukroví. Podle babičky Marie Karpíškové bylo na cukroví dobré „saligali“, tedy kypřící prostředek předcházející prášku do pečiva, „který sice při přípravě těsta smrděl, ale pak už to bylo dobré.“

Svatý Štěpán (26. 12.): Druhý svátek vánoční býval zasvěcený dětské koledě. Žerotické děti chodily koledovat od domu k domu, ani na jeden se nezapomnělo, „každý kluk musel jít“. Děti chodívaly koledovat se šátky svázanými do uzlíčků. Do nich sbíraly jablíčka, ořechy, ale také cukroví. „Není tedy divu, že bývaly cukrovinky na konci koledy rozmačkané a rozlámané. Ke koledě patřily také nějaké ty drobné penízky, v některých domácnostech jen halíře, dvojhalíře a trojhalíře. Dary děti dostávaly za svou zpívanou koledu:

*Koleda, koleda, Štěpáně,
co to neseš ve džbáně?
Nesu, nesu koledu,
upad sem s ní na ledu.
Psi se na mě sběhli,
koledu mi snědli.*

*Já jsem malý koledníček,
přišel jsem k vám pro trojníček.
Koledu mi dejte,
nic se mně nesmějte.*

„Sociální motivace vedla v padesátých letech 20. století k slábnutí obyčeje, hlavně vlivem školy: učitelé zakazovali dětem „chodit po žebrotě“ (Večerková 2010: 106).

Obyčej podávání štěpánských kalhot znali naši pamětníci již jen z doslechu. Podle nich šlo o recesi a podání kalhot naznačovalo muži, aby odešel z domu. Chodívalo se také na návštěvy: „Moje babička říkala, ať je na Boží hod každý doma a na Štěpána si zajde k blízkým pobesedovat,“ vzpomínala Marie Saletová. Na svatého Štěpána připadalo rovněž vyrovnání sedláků s chalupníky, kteří jim po celý rok chodili pomáhat.

Oběd byl sváteční „jako v neděli“. Většinou se na stole objevilo to, co se neuvařilo na Boží hod vánoční. A pokud toho bylo více, dojídalo se. V rodinách myslivců však mívali zajíce na omáčku. Do takovéto zajícové omáčky se přidávalo nové koření, pepř, bobkový list a „kudlkrót“ [tymián]. Měla mít tmavší barvu od krve: „Když střelíte zajíce, krev zůstane v mase. Jak se naložil do pácu [marinády], krev vyšla ven,“ vysvětlovali místní muži.

Štěpánská muzika prý kdysi bývala přímo v Žeroticích. Naši pamětníci na ní však chodívali do Domčic nebo do Prosiměřic, šlo nakonec o první možnost zatančit si po adventním půstu.

Přes zimní měsíce se hrávalo také ochotnické divadlo. Představení bývala v hostinci u Šálků na čp. 17. K nejvydařenějším vystoupením amatérských divadelníků patřila Lucerna. Bohužel, divadelní soubor se rozpadl někdy v průběhu padesátých let.

Svatý Jan Evangelista (27. 12.): –

Silvestr a Nový rok (31. 12. a 1. 1.): Silvestr na venkově byl v letech minulým tichým svátkem a v žádném případě se nepřiblížoval bujarému veselí měst. Přiznejme si, že různé zábavy v hostincích přišly na řadu až s počátkem 20. století. I tak ovšem nebývaly pravidlem.

Poslední den roku odpoledne chodili věřící do žerotického kostela na požehnání: „Říkalo se tomu na staré rok. Hodnotilo se, co se stalo, kolik se v obci narodilo a kolik zemřelo farníků. Děkovali jsme za starý rok Pánu Bohu,“ uvedl Jan Ludvík. Na šňůrách nesmělo zůstat viset prádlo podobně jako na Štědrý večer.

Při této příležitosti se zašlo také na hřbitov, kde se na hrobě blízkých zapálila svíce. Silvestrovské zábavy v mládí našich pamětníků zvykem nebývaly. Mladí tehdy na Silvestra chodívali do okolních obcí – Prosiměřic, Těšetic, Horních Dunajovic, Višňového nebo do Žetic. Silvestrovské zábavy přímo v Žeroticích proběhly jen několikrát. Nejde však o pravidelnou záležitost. Nebývalo zvykem ani oznamování půlnoci střelbou.

K novoročnímu obědu se podávalo vepřové maso jako na Boží hod vánoční. Nasmažily se také koblihy. V rodině Marie Karpíškové se nikdy nejedlo nic, co má křídla, aby z domu neuletělo štěstí. Podle Františka Worbise má být drůbež naopak na svatého Štěpána. Nikdo ji však při této příležitosti nezmínil. Známa byla také pranostika „Na nový rok, o slepičí krok. Na Tři krále, o tři kroky dále. Na Hromnice, o hodinu více.“

Tři králové (6. 1.): Tříkrálové období máme v našich představách spojené především s koledováním. Tři králové chodívali po koledě také v Žeroticích. Šlo o ministranty, z nichž měl jeden začerněnou tvář. Na dveře psali tříkrálové požehnání K+M+B a zpívali všeobecně rozšířenou píseň „My tři králové jdeme k Vám“:

*My tři králové my jdeme k vám,
štěstí zdraví vinšujeme vám,
štěstí zdraví dlouhá léta,
my jsme k vám přišli z daleka.
Z daleka je cesta naše,
do Betléma mysl naše.*

*Do Betléma pospícháme,
ještě málo darů máme.*

Ministranti přitom vybírali dary na kostel. Do Žerotic prý jednou zavítali také tříkráloví koledníci z Mikulovic. I v tomto případě se jednalo o ministranty. Po roce 2000 došlo k obnovení tříkrálové obchůzky v rámci celorepublikové charitativní sbírky. V prvních letech obcházela Žeroticemi jedna skupinka dětí. Dnes chodí skupiny dvě.

Ještě v předvečer Třech králů se ve farním kostele žehnila voda, křída a kadidlo. Jak vodu, tak kadidlo ovšem lidé využívali především na Štědrý večer, o němž jsme se již zmínili. Jinak tříkrálová voda posloužila také během pohřebních obyčejů.

Draní peří: Prásky skončily v našem kraji velmi dávno. Oslovení pamětníci již neznali ani kolovrátky. Na kolovrátky a spřádání nejmenované příze vzpomínali pouze rodiče Františka Worbise.

Mnohem déle se přes zimu dralo peří potřebné do peřin a dušen. V domácnosti, kde se zrovna dralo, se scházelo pět, šest a někdy i více žen. Pokud to čas dovozoval, začínaly drát už odpoledne. V takovémto případě se však rozešly před večerí, aby se po ní opět vrátily. Večer se dralo do deseti, půl jedenácté: „Peří leželo na stole pod mísou, aby se nerozfoukalo. To sedrané se ukládalo do dřevěných puten,“ vysvětlovaly průběh draní přítomné pamětnice. Ženy si krátily čas vyprávěním. Vykládalo se o všem možném. V první řadě se probralo vše, co se dělo na dědině. Ženy ovšem vzpomínaly na mladá léta a na to, co ve svém životě prožily. Povídky se o zařikávání, ale také o dobrých i zlých skutečích místních obyvatel. Děti napjatě poslouchaly, i když je čas od času ženy vyháněly na kutě.

Poté, co se v některé z domácností dodralo, hospodyně pro své pomocnice vystrojila pohoštění, tzv. dodírky. Napekly se bábovky a štrůdly, pil se horký čaj, svařené víno a nějaká ta domácí kořalka. Některé hospodyně přitom přichystaly i pořádnou večerí – pečené uzené maso, zelí a bramborový knedlík. Od konce padesátých let bývaly často horké párky s pečivem. Při takovýchto příležitostech se ženy bavily a někdy i zvesela zpívaly. František Worbis od svých rodičů slýchal, že ženské vzaly pápěrky a vysypaly jimi cestičky mezi domy milenců, aby je pozlobily.

I draní peří nakonec zaniklo. Naposledy se v Žeroticích ženy ve větším počtu nad hromádkami nesedraného peří sešly někdy na přelomu šedesátých a sedmdesátých let.

RODINNÉ OBYČEJE

Narozeninové obyčeje: Obyčeje spojené s těhotenstvím, narozením a prvními měsíci života novorozeného dítěte jsou bohužel jedním z nejméně zpracovaných témat lidové kultury tohoto regionu. To, co se zachovalo do dnešních dnů, jsou skutečně jen paběrky.

Naši pamětníci si vybavují pouze určitá tabu týkající se těhotenství. Těhotné ženě se nesmělo nic odmítnout. Proto jí byl povolen i vstup do vinohradu, který byl pro ostatní v době zrání hroznů uzavřený. Těhotná žena se měla vyvarovat úleku, a pokud se už lekla, neměla si v žádném případě sáhnout na tvář nebo na jinou část svého těla. Kdyby se tak stalo, dítě by se narodilo s ohněm na tváři nebo na místě, kterého se jeho maminka dotkla.

Není to zase až tak dávno, kdy ženy rodily doma. Pomáhaly jim zkušené porodní báby, které bývaly proto velmi váženými členkami každé venkovské komunity. V dětství našich pamětníků do Žerotic přicházela porodní bába Posejpalová z Prosiměřic.

Když žena porodila, ženy a přítelkyně ji navštěvovala v koutě, na loži odděleném od zbytku seknice koutní plachtou. Do kouta jí nosily dary, především silnou slepičí polévku na posilněnou. Žena ležící v koutě bývala známá jako „kótnica“.

Dítě se muselo co nejdříve po porodu nechat pokřtít, aby v případě nemoci nezemřelo jako „nekřtěnátko“, „pohan“. Ještě před porodem rodiče vyhledali kmotra. V dětství našich pamětníků

bývali kmotři z rodinné přízně, často šlo o sourozence matky nebo otce. Dříve však šlo o někoho, „kdo byl trochu při penězích, aby dítě v případě úmrtí rodičů zajistil,“ jak zmínili pamětníci.

Po křtu bývala doma vystrojena křestní hostina, na kterou byla zvaná rodinná přízeň, kmotr a v některých případech také farář. Podával se sváteční oběd, upekly se bábovky, naléval se alkohol. Křest nebyl za minulého režimu vítán. Proto jej postupně nahradilo tzv. vítání občánků. To zaniklo do roku 1993.

V průběhu šestinedělí se měla novopečená matka zdržovat doma, neměla chodit po venku, jak uvedli pamětníci. „Když dojde šestinedělka na zábavu, servou se tam,“ říkávalo se. Žena měla tedy zůstat doma až do „ouvodu“ v kostele.

Když maminka objevila u novorozence první mléčný zoubek, měla od otce dítěte dostat látku na šaty. Proto mladé maminky stále „jezdily v pusince žličkou a zkoušely, jestli už nějaký neroste.“ Do roka se nemá s dítětem chodit na hřbitov.

Dětství: Když dítěti vypadl první mléčný zoubek, postavilo se a přehodilo jej přes hlavu. Přitom odříkávalo: „*Liško Ryško, já ti dám zub kostěný a ty mi dej železný.*“ Byť u říkanky došlo ke zkomolenině a původní myšku nahradila liška, jde o vzpomínky na starobylou tradici na rovni západoevropské zoubkové víly.

I když měly děti spoustu povinností doma i ve škole, na hru si našly čas vždycky. K oblíbeným dětským hrám patřily kuličky, slepá bába a na schovávanou ve variantě „zaklepávaná“ i „šipkovaná“. Známa byla i hra „Honzo vstávej“ nebo „Čáp ztratil čepičku“. Kluci dobře znali „čampu“ [tlučení špačků], bičem „čubali“ cvrčka [honili káču] a v teplých měsících roku chodili tajně na ryby.

Známa byla míčová hra „na státy“, varianta dětské hry „na měsíce“. Dívky s balónem rády hrávaly školku. Školka se ovšem hrála také při skákání panáka nebo při skákání přes švihadlo. Děvčátka měla samozřejmě také panenky, kterým šila šatičky. Z rozpočítáadel si naši pamětníci vybavovali pouze následující:

*En ten týky, dva špalíky,
čert vyletěl z električky,
bez klobouku, bos, natloukl si nos.
Běžte lidi pro doktora,
Pepíkovi tečou střeva.
Než pan doktor přišel,
Pepík ještě křičel.*

Přes léto se děti chodily koupat ke sterému splavu na Jevišovce. Nad splavem bývalo také místo známé jako „falářova koupačka“. Tam se dříve chodíval údajně koupat žerotický farář, později se tam rády čvachtaly zdejší děti. S podzimem se na nebi objevili papíroví draci a z polí i zahrad byla cítit vůně ohýnků, ve kterých se pekly brambory.

V zimě se sáňkovalo a bruslilo: „To nebyly žádné kanady, ale takové ty brusle na klíček. My ještě bruslívali na „cágrách“. To bylo dřevěné prkýnko a na jeho spodní straně nabitě dvě staré brusle. Odráželi jsme se hůlkou mezi nohama. Bruslívalo se na ledě před domy čp. 41 a 42 nebo na Jevišovce. Sáňkovalo se, a pokud nebyly sáně, klidně na pytli, případně na aktovce, když se šlo do školy,“ vzpomínali naši pamětníci.

K důležitým okamžikům dětství kdysi patřovalo první přijímání ve farním kostele: „Šlo o velkou slávu. Děti kráčely do kostela průvodem ze školy. Vše vedla paní učitelka v důchodu slečna Šatavová, zdejší muzikanti dětem vyhrávali pochod.“ Bývalo zvykem, že se na faře dětem přichystalo pohoštění. Vše přitom připravovali rodiče dětí. Bývaly párky a zákusek či jiné cukrovinky s čajem nebo s kakaem.

Rekrutské obyčeje: K odvodům se jezdilo do Znojma na vozech tažených koňmi. Koně byli opentleni, žebřinové vozy zdobilo chvojí a menší březové májky stojící po celém obvodu vozu. Šlo o menší májky o výšce jeden a půl metru. Do Znojma rekruty doprovázel starosta. V mládí našich pamětníků vůz kočíroval Jan Koc. Po odvodovém řízení si rekruti na místě kupovali kytky. Odvedení si v „Domečku“ zakoupili kytky dvě, osvobození kytku jednu a také opentlenou vařečku: „Ty už ale za nás na odvodech neprodávali, a tak ji museli ti, které neodvedli, shánět narychlo ve městě.“ Po odvodech se vše řádně zapilo. Když rekruti dorazili zpět domů, prošla se celá dědina. Navštívily se všechny domy, odkud rekruti pocházeli: „Šla celá partyja odvedených. V každém domě dostali napít a pohoštění, toho jejich tam nechali a šli dál,“ vzpomínali přítomní muži. Později se už k odvodům jezdilo jen v autobuse.

Svatební obyčeje: Složitý komplex svatebních obyčejů doznával v mládí našich pamětníků převratných změn. O to je popis tradiční svatby poněkud chudší a navíc propojený tradicemi, které načas nahradily ty starší, aby po jisté době samy zanikly.

Tak pod pojmem zásnuby naši pamětníci viděli prostou žádost o ruku, během které mládenec o ruku své nastávající žádal jak ji samotnou, tak její rodiče. Darem býval snubní prstýnek. Žádost o ruku však tehdy ještě běžná nebývala. O věnu a budoucím uspořádání domácnosti naši pamětníci pouze slyšeli: „Když si jeden hospodářův syn chtěl vzít chalupnici, jeho matka byla zásadně proti. Rodiče zkrátka nesouhlasili. Jenže mládenec se nenechal odradit a na svět přišel syn. Svatba se konala až po několika letech. Tak moc byla matka proti. A jak to chodí? Nakonec zůstala sama a její snacha, kterou tak moc nechtěla, se o ni musela postarat.“

Před svatbou se v kostele četly tzv. ohlášky, původně třikrát po tři týdny, později již jen jednou „za třikrát“, tedy pouze o jedné neděli: „Babičky říkávaly, že by u čtení ohlášek neměli být ženich s nevěstou přítomní.“ Proč, to naši pamětníci říct nedokázali. Svatby se nekonalý v pústu. Každý se vyvaroval svateb květnových. I zde platí rčení „Svatba v máji, strojí máry.“ Dříve se svatební oslavy držely v domě nevěsty. Vše se tedy muselo připravit: „Vyneslo se, co se mohlo. Dvě místnosti se vyklidily a daly tak nějak dohromady, aby se do domu vešli hostí. Vše záviselo na tom, kolik lidí bylo na svatbu zvaných.“ Muselo se také napéct dostatečné množství pečiva. Nejdůležitější byly svatební koláče. Ty se od těch posvícenských nelišily. Dbalo se však na to, aby byly drobnější. Kromě koláčů se peklo i drobné cukroví a chybět nesměly ani dorty.

V mládí našich pamětníků bývalo zvykem přichystat rozlučku se svobodou. Ta se konala den před svatbou. Některé dvojice zvolily oslavu doma, jiné v hostinci. Sešla se přitom omladina z obce, mládenci s děvčaty. Bylo zvykem, že chlapci dívkám přinesli dort. Někdy v šedesátých letech došlo při žerotických svatbách k inovaci. František Worbis vzpomíná: „V Blatnici u Moravských Budějovic jsem viděl moc pěkný zvyk, a tak jsem to převzal. Večer před svatbou se do domu nevěsty přinášela brána z chvojí. U nevěsty se pak posedělo. Bylo občerstvení a něco k pití.“ Mládence a družičky si ženich s nevěstou vybírali ze svých přátel s předstihem. Nejdůležitější přítom byl první pár.

V den svatby dorazil ženich se svým doprovodem do domu nevěsty. Poté, co byl přivítán nevěstinými rodiči, čekalo na hosty malé pohoštění. Obyčejně šlo o svatební koláče a ohřáté párky. Pokud bylo zrovna po zabíjačce, na stole ležel chléb a pokrájená tlačienka nebo uzené maso. Nevěsta byla po celou dobu schovaná ve vedlejší seknici. Když přišlo na věc, ženich si ji musel vyhledat. Nato již přišlo na řadu požehnání. Při něm snoubenci klečeli na stoličce prostřeném bílým plátným ubrouskem. Stolička přitom stála mezi dveřmi do ložnice. O požehnání rodiče obyčejně žádala první družička. Ta v předem připravené řeči děkovala jménem nevěsty rodičům za vychování. Poslední požehnání se bez pláče neobešlo. Nakonec šlo o intimní záležitost, které se účastnili pouze rodiče, snoubenci a první družička. Při svatbě roku 1973 dívka při požehnání děkovala rodičům za syna a předala své budoucí tchýni dort sama.

Když svatebčané vycházeli z domu, vítal je dav zvědavců: „Před domem se sešla půlka dědiny na čouhané. Družičky s kuchařkami, kdo měl zrovna čas, jim na mísách roznášely koláče a pití. Jakmile se před domem objevila nevěsta, začala se ozývat střelba. To stříleli myslivci ze svých pušek. Ty nakonec nahradily pytlíky naplněné plynem, protože to hlasitě bouchalo. Jednou tu přespólní z Mikulovic dokonce stříleli z kovadliny. A střílelo se tak nešťastně, že jeden přišel o tři prsty,“ vzpomínali naši pamětníci. Dodejme, že nevěstu v průvodu vedl první mládenec, kterého posléze po vzoru města vystřídal její otec.

Když svatebčané dorazili do kostela, pan farář je již čekal: „V Morašicích bývalo zvykem, že na ženicha s nevěstou čekal ve dveřích kostela a odtud je vedl k oltáři. Tady to tak ale nebývalo,“ uvedl František Worbis. Po celou dobu obřadu za snoubenci stáli první mládenec s první družičkou. Když byli ženich s nevěstou prohlášení za muže a ženu, strhávali jim z hlav malé, stuhou propojené, myrtové věnečky. Kdo byl rychlejší, ten svému svěřenci zajistil, že bude jeho partner, případně partnerka, po svatbě pod pantoflem. Starší říkali, že měl mít doma hlavní slovo ten, kdo tomu druhému při obřadu v kostele šlápnul na nohu. Po obřadě následovala „hofěra“, při které svatebčané obcházeli oltář. Když svatebčané vyšli z kostela, nevěsta přihlížejícím, mezi nimiž byly převážně děti, rozhazovala bonbóny, dříve nebalené, později balené: „Dětem to však bylo jedno, hlavně, že dostaly bonbóny, o které se klidně i popraly.“ Opět se rozléhaly salvy z mysliveckých pušek. Myslivcům za tuto poctu ženich kupoval cigarety.

Brána se zatahovala až po svatebním obřadu. Bývala buď u kostela, nebo někde cestou do nevěstina domu. Obvykle ji zatahovaly ženy. Šlo o bílou plachtu, na které byla přišitá panenka představující miminko. Vyšívanou plachtu navíc zdobily větvičky rozmarýnu. Ženy svatebčanům nabízely víno, předčítaly vtipná blahopřání novomanželům a ode všech procházejících vybíraly peníze. Za větší část peněz koupili novomanželům dárek, zbytek si ponechaly a propily v hostinci. Na přelomu padesátých a šedesátých let ovšem tradice doznala velikých změn. Brána se zatahovala i několikrát, při jedné svatbě mohly být brány například tři: „U kostela ji zatahovali mí spolupracovníci. Když jsme se vraceli do Tvořihráze, odkud mám ženu, zastavovali nás místní, ženské, mládež, všichni dohromady. A pak byla ještě brána před hospodou, kde jsme slavili. Tu zatahovaly ženské, spolupracovnice mé paní,“ uvedl František Worbis. Roku 1967 se při svatbě Marie Saletové poprvé objevil „chomout a bič“. Chomout u brány nasadili ženichovi, nevěsta jej poháněla bičem. Jde ovšem o tradici novodobou.

Když se novomanželé dostali k domu nevěsty, dveře byly zavřené. Stály za nimi kuchařky, které zůstávaly doma. Novomanželé museli do dveří pořádně zabouchat. Poté se ozvalo: „Kdo je?“ „A čí jsi?“ Otázky pokračovaly tak dlouho, dokud se mladá žena nepředstavila svým novým příjmením. Nato se již pod nohama novomanželů rozletěl talíř nebo mísa. Rozbitý talíř museli odklidit společně. Zatímco ženich zametal, nevěsta mu přidržovala lopatku. A aby to nebylo tak jednoduché, přihlížející jim střepy často rozkopávali. Doložený je také obyčej, při němž si novomanželé ze dvou skleniček volí tu svou. V jedné je voda, v té druhé víno. Kdo si zvolí víno, ten má mít doma navrch. V tomto regionu jde ovšem o tradici novodobou.

Slavnostní hostinu zahajoval svým proslovem otec nevěsty. Svatebčany obsluhovali mládenci, později svatební kuchařky, které vše připravovaly. Za vyhlášenou kuchařku dlouho platila Marie Klementová, šikovná a hbitá cukrářka, která měla o svatbách vše na povel. Jak víme ze starších regionálních zpráv, takovéto obsluhování bývalo okořeněno veselými scénami. Jedna z nich přitom přežívala poměrně dlouho. Roku 1962 vstoupil některý z obsluhujících mláďenců do místnosti s mísou plnou polévky. Měl zakopnout mezi dveřmi, aby se „cibulová“ mísa rozbila. Jenže upadl doopravdy, a tak ho i s mísou hledali pod stoly. Novomanželé jedli ze společného talíře jedinou dřevou lžicí. Spojení byli ubrusem, který nahrazoval bryndák.

Celou hostinu zahajoval předkrm – „křen“ [žemličkový křen] s vařeným hovězím. Nato se podával hovězí vývar s knedlíčky a později knedličková polévka, která nakonec převládala. Nudle do polévky musely být přitom dlouhé a nepřelomené: „Když se ženich s nevěstou navzájem krmili, tak jim to padalo a všichni se u toho pořádně zasmáli.“ Celkově, mladý pár si svou svatební hostinu příliš

neužil. Podle pamětníků v devadesátých letech jeden pár v polévce dokonce našel umělé zuby. Po polévce přišla na řadu vepřová pečeně se zelím a knedlíkem. O něco později však tento tradiční pokrm vytlačila svíčková omáčka. K večeři se podával ještě řízek s lehkým bramborovým salátem, „německým bez majonézy“. Někdy nechyběla ani grilovaná kuřata. Pozdě večer, blíže k půlnoci, se na stole objevil ještě zajíc nadivoko s knedlíkem. Někdy hajný střílil pro svatebčany srnku. To pak namísto zajíce bývalo srnčí maso, jak uvedl Jiří Horák.

Když byla svatba s muzikou, což nebývalo pravidlem, první sólový tanec patřil novomanželům. Po večeři se četla blahopřání. Během svatebních oslav se vybíraly peníze na nevěstu. Podle našich pamětníků se peníze vybíraly za tanec s nevěstou, a to do jejího střevice, o což se postaral některý z mláďenců nebo jiný výřečný muž. Přibližně od sedmdesátých let přišly do obliby scény s „Cikánkou“, která do sálu vstoupila s panenkou a předstírala, že jde o ženichem opuštěné dítě a od svatebčanů vybírala peníze, „aby jej mohla zaopatřit“.

O půlnoci přišlo na řadu čepení. Novomanželé seděli na dvou židlích. Přistoupily k nim starší ženy a začaly úřadovat. Nevěště sundaly závoj s věnečkem, uvázaly jí šátek a zástěru a přitom zpívaly tehdy oblíbenou „Ej, od Buchlova“. Ženich dostal klobouk, fajfku a bačkory. Takto vymódění nato tančili při tónech „Bábinčina maršovského valčíku“.

Výslužka se roznášela po svatbě: „Množství koláčů se muselo řídit tím, kolik jich po hostině zbylo. Teď se to roznáší dopředu.“

Pohřební obyčej: Lidé se smrti vždy obávali, a tak se strachem pozorovali různé nahodilé jevy, aby zjistili, není-li někde nablízku. Podle našich pamětníků přivolávalo smrt houkání sýčka: „Když někdo stonal, sýček se objevil u jeho domu a začal houkat. To smrt přivolávalo.“ Marie Saletová vzpomíná: „Když mi bylo sedm let, šla jsem večer s bratrem na modlení k tetě. Za Nechvátalovým domem nad louží, kde byla také smuteční vrba, jsem uviděla bílý opar ve tvaru psa. Popadla jsem bratra za ruku, nic neříkala a pospíchala ke Šťastným, kde jsme se modlili za mrtvého dědu. To mohlo být tak 11. nebo 12. prosince. Dodnes mi vrtá hlavou, co to bylo za zjevení.“

Mrtví se s živými přicházeli také naposledy rozloučit: „Když mi zemřela kamarádka, zastavily se doma hodiny, jakoby se přišla rozloučit. Ještě teď mi z toho mrazí!“ „Jeden mládenec z obce zemřel při havárii. Hodinky, které měl na ruce, přestaly jít přesně v ten moment, co dokonal. To ale asi bylo nárazem. Jindy se to však vysvětlit nedá. Hodiny se prostě bez příčiny zastaví.“ „Když mi zemřela maminka, najednou se bez zjevného důvodu utrhyly ve skříni kabáty. Taková rána. Hned potom se všák vrátil na místo. A od té doby nespádl,“ vzpomínal Jiří Horák. „Když tatínek zemřel v nemocnici, najednou se u nás znenadání začaly hýbat záclony. To se přišel s námi rozloučit,“ uvedla Marie Saletová. Jindy zase spadl ze stěny obraz. Život člověka bývá často v úzkém propojení s životem stromu: „Jeden pán říkával – Nechte ten strom růst, dokud bude stát. Do té doby tu budu s Vámi – Pán zemřel a druhý den celý strom padl sám k zemi.“

Když se člověku přitížilo, povolali kněze, aby mu udělil poslední pomazání. V Žeroticích k těžce nemocnému přicházel farář v doprovodu dvou ministrantů. Jakmile člověk dokonal, otevřelo se okno, aby mohla jeho dušička odletět do nebe, zatlačily se mu oči, a co nejrychleji se zapálila hromnička. Ta stála po celou dobu u jeho hlavy. Víra v posmrtný život byla velmi silná: „Když zemřela maminka, můj manžel zapomněl otevřít okno. Já se nadechla a přitom vdechla poslední výdech s duší mé maminky. Rychle jsem vyběhla ven a vydechla, aby mohla odletět. Nebylo mi vůbec dobře,“ uvedla jedna z oslovených pamětnic. Po úmrtí člověka se rovněž zakrývala zrcadla, „aby duše mrtvého trefila ven a zrcadlo si nespletla s oknem,“ jak uvedla Marie Saletová. Jakmile se uvědomil zvoník, nad obcí se rozezněl umíráček, menší zvon na kostelní věži.

Mrtvého obyčejně umýval a oblékal někdo z rodiny. Jiří Vyhnálek z čp. 100, který se podle některých pamětníků živil jako holič, přicházel nebožtíka oholit. Mrtvému se šátkem podvázala brada. Truhlář zase bral u mrtvého míru na rakev. Nebožtík ležel po celou dobu v samostatné místnosti se

zataženými okny. Položil se na prkno umístěné mezi dvěma židlemi nebo položené na dvou štokrletech. Když truhlář Brudík dovezl rakev, mrtvý se položil do ní. Vedle nebožtíka stála nádobka se svčcenou vodou a tři svázané obilné klásky, případně větvička věčně zeleného zimostrázu, které sloužily jako prostý kropáč. S mrtvým se lidé po večerech přicházeli rozloučit. Pokropili jej připravenou svčcenou vodou a modlili se za něj růženec. Modlení probíhalo po dva večery od okamžiku úmrtí až do pohřbu, který se konal vždy třetího dne. Modlit se k mrtvému přicházeli obyčejně jen příbuzní a sousedé. Zajímavé je, že se truchlící nemodlili ve stejné místnosti, v níž nebožtík ležel, a to proto, „aby u nebožtíka nebylo teplo.“ Do rakve se mrtvému vkládaly svaté obrázky, do rukou mu dali růženec. Když měl pohřeb starosta Šťastný, do truhly dostal na poslední cestu housle, protože na ně jako muzikant rád hrával.

Mrtvého z domu vynášeli nohama napřed. Nad prahem domu se rakví naznačil křížek. Podle Františka Worbise jednou, podle Jiřího Horáka třikrát. Když se rakev vynesla před dům, následoval výkrop a další obřady za účasti pana faráře. Rakev nesli do kostela najatí nosiči. Stejně tak se rakev nesla i na hřbitov. Nosiči se střídali. Ještě před pohřbem se tedy muselo zajistit alespoň dvanáct nosičů. Rakev totiž neslo šest mužů. Některé pohřby bývaly s hudbou. Pokud se pohřbu muzikanti neúčastnili, smuteční průvod se po cestě do kostela modlil. O odpuštění jménem mrtvého žádal pan farář, a to v kostele. Nebylo to však ustáleným pravidlem. Tak tvořihrázský celfótr Bohuslav Wimmer o odpuštění žádal až nad hrobem, u něhož pronášel řeč, namísto pana faráře. Po celou dobu lidé s napětím pozorovali počasí. Když prší do otevřeného hrobu, někdo z rodiny prý brzy zemře. Říká se, že poslední mrtvý na hřbitově vartuje až do následujícího pohřbu.

Smuteční hostina se odbývala doma za účasti nejbližších rodinných příslušníků. Podávala se káva a buchty nebo koláče. Později se na stole objevovaly spíše párky nebo guláš. V současné době se smuteční hostiny konají v místním kulturním zařízení. Při příležitosti výročních dní zemřelého nechávají někteří pozůstalí sloužit v kostele mši. Na hrobech se zapálí svíčka, někteří na hřbitov zanesou také kytici.

Svým charakterem se odlišují pohřby svobodných dívek, mládenců a dětí. Svobodné pohřbívali v bílé rakvi. Při pohřbu mládence před rakví kráčela bílá nevěsta. V rukou nesla peřinku a na ní „rozmarýn nebo nějakou zeleň“. Podle Marie Karpíškové na polštářku ležely věnečky z krušpánku, což ostatně odpovídá vzpomínkám pamětníků z širšího okolí. Za rakví šla nevěsta černá, která v rukou držela zlomenou svíci. Rakev nesla šestice mládenců. Každý měl přitom do páru svou družičku, která kráčela po jeho boku. Posmrtné svatby svobodných dívek se zřejmě nelišily.

Marie Karpíšková vzpomíná: „Peřinky svobodným se šily na Vše svaté. Každý rok se peřinka s rozmarýnou a umělými růžičkami položila na hrob. Vždycky nová a zabalená v celofánu, aby nepromokla.“ Takovéto polštářky se přitom přinášely na hroby i malým dětem. Když zemřel chlapec, rakev nesli na rukou dospívající hoši, pokud děvčátko dívky. Při dětských pohřbech bývaly přítomné bílé oděné družičky, malé holčičky.

NÁŘEČÍ

V současnosti pamětníci nářečí v plném slova smyslu v běžném hovoru bohužel neužívají. Spisovnou češtinu však prokládají určitými nářečními výrazy, s nimiž jsme se seznámili na předchozích stránkách. Je zajímavé, že jsou někteří z místních občanů skálopevně přesvědčení, že se v Žerotických mluví dialektem malohanáckého nářečí, „tedy jako u Olomouce“, proto, že jejich rodná obec patřila pod panství Žerotínů stejně jako Olomouc. To je ovšem liché tvrzení jak z hlediska dialektologického, tak etnografického nebo historického. Jak víme, s panstvím Žerotínů tato obec žádnou spojitost nikdy neměla. Vzhledem k tomu, že nejsem dialektolog, pro sepsání této kapitoly bude nutné oslovit odborníky z dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR Brno.

POVĚSTI A VYPRÁVĚNKY

Z dříve jistě četných pověstí, pověrečných povídek a vyprávěnek do dnešních dní bohužel téměř nic nezůstalo. Pověst *Žerotická studna* uvedl ve své sbírce *O vranovském zámku* Jiří Svoboda:

Žerotická studna: Na žerotickém hradě bývalo zvykem, že každý, kdo ho navštívil, hodil do studny na nádvoří peníz. Věřilo se, že to přináší štěstí. A tak tam házeli mince všichni. Bohatí šlechticové tolary nebo groše, zemané a měšťané stříbrné dvacetníky a ti docela chudí, pokud se tam vůbec dostali, hodili do studny alespoň grešli, neboť touha po štěstí byla u všech nemalá. V době pana Beneše z Vajtmile sloužil na hradě jeden čeledín nedobré povahy, do očí se stavěl jako bůhvíjaký poctivec a pracant, ale ve skutečnosti nemyslel na nic jiného, než jak by ze studny získal ty peníze, co tam podle něho tak zbůhdarma ležely.

Jedné tmavé noci, kdy všichni už spali, spustil do studny dlouhý žebřík, slezl dolů s velkou naběračkou, kterou vzal tajně v kuchyni, a ty stříbrňáky a měďáky lovil ze dna a cpal je do měšce zavěšeného na krku. Když měl dost, stoupal těžkým krokem vzhůru. To ovšem nemohl tušit, že se jedna děvečka probudila a zatoužila po doušku studené pramenité vody. A tak se stalo, že čeledín lezl po žebříku ze studny, a zároveň se ta děvečka blížila temným nádvořím k němu, a ani on, ani ona o sobě neměli potuchy. Oba měli dost nahnáno. Čeledín se bál, aby ho při té jeho neblahé činnosti někdo náhodou nespatriil, a děvečce tlouklo srdce až v hrdle, protože zrovna dnes večer vyslechla v čeledníku všelijaké hrůzostrašné pověsti o strašidlech a o bílé paní, která se prý na hradě zjevuje. Oběma se třásla kolena a moc si přáli, aby to už konečně měli za sebou.

A že se pro ten strach pohybovali velice potichu, spatřili se až v poslední chvíli. Co spatřili! Srazili se čely, až jim před očima zajiskřilo, a pak se teprve uviděli. Čeledín hrůzou řval jako tur a málem se pustil a děvečka, strachem přimražená na místě, ječela, jako by ji na nože brali. V oknech se objevila světla a za chvíli bylo nádvoří plné lidí s lucernami a pochodněmi. „Co se to tady děje?“ ozval se mohutný hlas pana Beneše. Nikdo mu nedokázal odpovědět, jen děvečka s vytřeštěnými očima ukazovala třesoucí se rukou ke studni: „Tam, tam vylezl vodník. Praštil mě do hlavy!“

Všichni bezděky o několik kroků ustoupili, ale pan Beneš na vodníky a podobnou havěť nevěřil. Vytrhl nejbližšímu sloužícímu lucernu a nahnul se přes roubení. Chvilí zíral nevěřicně do hlubiny a pak se hlasitě rozesmál. Na žebříku se třásl ustrašený čeledín s velkým měšcem na krku. „Tak polez, holomku, a řekni mi bez prodlení, cos tam pohledával!“ „Já, já žízeň dostal jsem,“ blekotat slouha a vylezl. Zmáchaný byl opravdu jako hastrman, chvěl se jako osika a v pravici držel velkou naběračku. Na krku mu visel veliký vak, z něhož kapala voda. „Tak žízeň říkáš? A na copak?“ prohýbal se pán smíchy a jedinou ránou svého meče ten měšec rozťal. Na dlažbu se vysypal zvonivý poklad. „Spočítat- rozdat!“ zavelel pan Beneš. „A ty,“ obrátil se k vyděšenému čeledínovi, „děkuj Bohu, že tvůj čin ponechán bez trestu. Už dlouho jsem se tak nezasmál.“ Od toho času už žádná návštěva nesměla do studny házet peníze. A ten sluha se prý dočista polepšil. Aspoň pověst to praví ...

Naši pamětníci nám sdělili jen následující:

O podzemních chodbách: Z farní studny vedou podzemní chodby hned na čtyři strany. Jedna vede na Koráb a druhá do Želetic ke mlýnu. Kam vedou zbývající, dnes nikdo říct nedokáže. Mluví se jen o tom, že je na systém chodeb napojená zřícenina hradu a také sklep pod školou. Svého času se chodbami pokusil projít Jan Šanda. Vzdal to však, protože svíčka, kterou nesl, zhasla. Marie Saletová tvrdí, že se část chodeb zazdila, aby v nich někdo nenašel smrt. Zatímco místní občané v existenci podzemních chodeb a prostor pod vsí věří, současný starosta obce Libor Eksler zůstává skeptický.

O žerotické Bílé paní a dalších strašidlech: Pod zříceninou starého hradu jsou dodnes sklepy. Ve sklepech se dříve uchovávalo vše možné, víno nevyjímaje. Jedna místní žena, „Fanda“ Ludvíková,

měla dobré víno ráda. Když se nad Žerotice snesla noc, vydala se do sklepa pro lahvinku. Tma sice dokáže mnohá tajemství skrýt, v tomto případě se to ovšem dvakrát nepovedlo. Byli i jiní, kteří si večer vyrazili do ulic. Poté, co byla postava procházející zříceninou spatřena, začalo se z legrace vykládat o Bílé paní ze Žerotic. „Potom u nás máme vodníka vyřezaného z topolového dřeva, který hlídá vodní nádrž. Zaručeně tajemným místem, které dodnes nahání hrůzu i dospělým mužům, je tedy jen Vaničkův sklep,“ doplnili pamětníci. Jestli ve Vaničkově sklepe straší, však již místní nevěděli.

O Staré kovárně: Stará kovárna je místem, o němž si místní vypráví historky, při nichž tuhne v žilách krev. Lidé, kteří v tomto domě žili, přišli o život buď dobrovolně, nebo za zvláštních okolností. Jakoby místo bylo prokleté. Ne nadarmo místní farář každým rokem ponuré stavení vysvětlí, aby jej alespoň na čas zbavil zla, které se v jeho zdech ukrývá. Kdo ví, co se v tomto domě událo před dávnými časy, které nikdo nezaznamenal. Ostatně, o podobných domech víme i odjinud, například ze Střelic na Jevišovicku.

Svérázné postavy z obce: „Honza Janíček obýval jednu místnost na kopci. V ní pletl slaměnky. Kdoví odkud na jejich pletení brávil potřebný materiál. Chodil však po domech a prodával je. Žebra jsem ho nikdy neviděl. Kubiš zvaný „Hajlont“ měl za manželku zdravotní sestru. Byl ale líný a nepořádný, a tak ho prý vyhnala. Podle některých šlo o dědečka slavné zpěvačky Marty Kubišové. Živil se mrtvými zvířaty. Jejich maso načesnekoval, nasolil a pak konzumoval. Když třeba sedlákovi chcipla svině na červenku a on ji někde zakopal, Kubiš si ji zase vyhrabal. Kůže z koz nebo z králíků pak prodával kůžkařům. Páchl tak, že za ním šla smečka psů a doprovázela ho po vesnici. Dali ho z obce do domova a tam brzy zemřel.“

LIDOVÁ PÍSEŇ

Lidové písně z Žerotic mezi staršími sběry nenajdeme. K dispozici však máme písničky z Mikulovic, Horních Dunajovic, Višňového nebo z Morašic, které se svého času jistě zpívaly i v samotných Žeroticích.

TRADIČNÍ ODĚV

Tradiční oděv čili „kroj“ zanikal v našem regionu velmi brzy. Ve slavnostních krojích se zde zřejmě naposledy zavádělo krátce po roce 1850. Poté se již součásti lidového oděvu uchovávaly jen mezi staršími, ti mladší je doslova dotrhali při běžné pracovní činnosti. Některé ženy však součásti svých krojových kompletů uchovávaly na památku i nadále. Žerotický lidový oděv měl nejbližší tomu, co se nosilo v Horních Dunajovicích, Výrovicích nebo v Mikulovicích. Bohužel obrazová rekonstrukce krojů z Horních Dunajovic nebo z Mikulovic doposud nevznikla. Na druhou stranu, výrovický kroj byl obnoven roku 2018.

TRADIČNÍ STRAVA

Žerotice bohužel patří k obcím, kde na přelomu šedesátých a sedmdesátých let neproběhl výzkum tradiční stravy, který prováděla významná etnografka Moravského zemského muzea Miroslava Ludvíková. Ze starších dokladů se tedy můžeme opírat jen o nahodilé zprávy. Například František Bartoš uvádí: „Tak ze Žerotic farář bral desátky ze rži, pšenice, ječmene, ovsa, prosa, hrachu, čočky, kopru; ze Želetic jen ze rži, pšenice, ječmene, ovsa.“¹ První komplexnější výzkum tradiční stravy v Žeroticích tedy proběhl až roku 2025. Pro studium stravy v obci je důležitý i výzkum ze sousedních Želetic nebo z Horních Dunajovic.

¹ Deset rozprav lidopisných, Zlín 2007, s. 34.

Základní složkou stravy byly v první řadě obilniny a brambory. Místní si chodívali semlít mouku do Tikovského mlýna známého i jako Loucký, a to proto, že stál na louce. Jde o mlýn v katastru Tvořihráze. Šrot si hospodáři chodili namlít do Hammrschmiedova mlýna v Želeticích. Chléb se i v dětství našich pamětníků stále zadělával doma. Hospodyně jej nechala v ošatce vykynout a nato poslala některé ze svých dětí, aby jej zaneslo pekaři Antonínu Saletovi (†1953) do pekárny na čp. 122. Každá rodině měla přitom svou značku. Marie Karpíšková uvedla, že její maminka používala dvě malé zkřížené lžičky. Děti chleba nechaly u pekaře a vyzvedly si jej později. Žerotický pekař jim od cesty dával po zemi „podélné a svrchu proříznuté, moc dobré“ (viz ilustrační fotografie).

V neděli musely být buchty. Vedle buchet se velmi často připravovaly vdolky čili „pekáče“. Ty se přitom mohly péct i smažit v omastku. Každou neděli se hned ráno napekly „pekáče“ [vdolky]. K obědu už ale musely být buchty. V některých rodinách dělávaly také zelnáky. Podle pamětníků se podušené zelí se sušenými švestkami dosladilo, dochutilo skořicí a použilo jako nádivka do běžných buchet pečených na plechu k sobě. Připravoval se také „šmorn“ [trhanec], oblíbené byly bábovky. Často se vařily „kysany knedle“ [kynuté knedlíky], které sloužily jako příloha k omáčkám nebo k zelí. Z kynutého těsta se vařily ovocné knedlíčky. Velké knedlíky plněné povidly místní znali jako „blbouny“.

Brambory se vařily i pekly. Považené se jedly jen tak nebo přelité osmaženou cibulkou. Za místní pokrm přejatý od německého etnika místní označili „turenont“, směs knedlíků a brambor. „Turenont“ býval podle pamětníků od pondělka do pátku. Na kamnech se nasucho pekly bramborové placky známé i jako „pekáčky“.

K častým pokrmům dříve patřily rovněž bramborové „koláčky“, jinde známé spíše pod německým označením „šterc“ nebo pod českým škubánky. Když se uvařily brambory a slila se z nich voda, přidala se k nim hrubá mouka, do rozšťouchaných brambor se udělalo pět děr a předtím slitá voda se nalila zpět do hrnce. Následně se vše nechalo „probublat“. Nakonec se obsah hrnce dobře promíchal a malé kousky těsta se nato lžičkou vykrajovaly a vyhazovaly na „kutchan“ [pekáč], hodně omastily sádlem a v něm poté upekly. Koláčky se dělávaly naslano jen tak s omastkem a po zabíjačkách dokonce se škvarky. Jedly se s kyselými okurkami nebo se zelím. Obvyklé bývaly také koláčky nasladko s mákem a pocukrované, jak uvedl Jan Ludvík.

Zejména malé děti měly rády „šupnudláky“ [šulánky]. Z bramborového těsta se vařily švestkové knedlíčky, původně označované jako „koláčky s kadtáčkama“. Matka Marie Karpíškové však švestkové knedlíky dělávala z těsta pařeného. Nesmíme zapomenout ani na bramborové knedlíky, které se jedly především se zelím. Z kynutého bramborového těsta se pekly také škvarkový štrůdl. Podle pamětníků se škvarky přidávaly přímo do těsta. Škvarkový štrůdl se jedl se zelím. Z kaší se vařila již jen bramborová, krupičná a rýžová, na kaši se připravoval také hrách.

Z polévek naši pamětníci uvedli bramboračku, houbovou, vlastně bramboračku s přidávanými houbami, česnečku, mléčnou z kyselého mléka, do které se zavářely nudle, uzenou s kroupami, čočkovou, fazolovou, vývar s nudlemi nebo s noky, o svátcích s knedlíčky, o zabíjačkách černou a bílou polévku. Za nejlepší považovali v dětství polévku miliónovou. Šlo o vývar z kořenové zeleniny, do které se přidávala krupice, a vše se nakonec zahustilo rozšlehaným vajíčkem. Výborná je prý také kmínová polévka s nudlemi. Z omáček bývala běžná rajská, svíčková, koprová a houbová. Maminka Marie Saletové vařila povidlovou omáčku, která se podávala s krupicovým knedlíkem.

Pokrm z masa dříve platily za sváteční a připravovaly se tedy jen o svátcích a jiných význačných příležitostech. Zmínili jsme se o nich v příslušných kapitolách. Doplňme tedy, že se z holubího masa vařily vývary s nudlemi. Považený holub, obvykle holoubě, se nato naplnilo nádivkou a upeklo. V některých rodinách naopak považené holubí maso rozkrájeli a pekly s nádivkou na pekáči, aby bylo měkké. Kůzlečí maso se jedlo jen o Velikonocích. Pro zajímavost, obecního kozla mívával doma nám již známý obecní bubeník Josef Švanda.

Na raky chlapci chodívali na Jevišovku: „To bylo před regulací. Pak už zmizeli. Z raka jsme vytáhli střívko, aby uhynul a hodili do vařící vody. Pak se snědlo maso z ocásku a z klepet, moc toho

nebylo. Zbytek dostaly slepice,“ vysvětloval František Worbis. Kdo si chtěl dát k obědu rybu, většinou na Jevišovce pytláčil. A nejen chlapci, které voda odnepaměti lákala. I dospělí si na štiku zašli.

Ze zeleniny bývalo na prvním místě zelí, dušené i kysané. Dušená mrkev bývala podle pamětníků málokdy, zato „kchél“ [kapusta] se připravoval poměrně často. Ke kapustě se často jedly bramborové knedlíky plněné škvarky. Zelí se připravovalo také z „kerábu“ [kedlubny]. Ředkev vodnice čili vodnička se už jen oloupala a jedla čerstvá, někdy i přímo na poli. Mladší pamětníci ji přitom už neznali. Rebarbora se dávala do štrůdlu a některé děti ji jedly „jen tak, čerstvou“.

Jablka, hrušky a švestky se sušily na zimu. Třešně a švestky našly i jiné využití. Otrhaly se i stromy rostoucí u lesa. Místní totiž ovoce jezdili s vozem prodávat do Znojma, jiní je zašli do města prodat i pěšky, ostatně stejně jako vejce, husy nebo jinou drůbež.

Když dozrály žluté špendlíky, děti bychom našli vždy poblíž. Trhaly se i hrušky šídlovky: „Takové maličké. Sušily se rozkrojené. Když se jedly, jen se z nich stáhla ta stopka. Byly slad'oučké a měl je rád snad každý.“ Děti chodily na sladké dřevo. To rostlo na zahradě u Worbisů a u Kašparů. Pan Kašpar měl děti rád a každému kousek vyrýpl. V létě nebyl k zahození ani kyselý divoce rostoucí „šťovík“. Když se rodiče vraceli z pole nebo z práce, přinášeli dětem něco od zajíce, většinou chlebovou kůrku nebo zbytek od svačiny. Od zajíčka totiž chutná všechno lépe. Z hub se sbíraly hříbky, kuřátka, máselníky, babky a pan Kubiš, který se v houbách vyznal, nenechal být ani muchomůrky růžovky. Houby se připravovaly smažené na cibulce s vajíčky, přidávaly do bramboračky a sušily.

LIDOVÁ ARCHITEKTURA

Vzhledem k tomu, že se lidovou architekturou po profesionální stránce nezabýváme, pro sepsání této kapitoly bude nutné oslovit odborníky z Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici nebo z Národního památkového ústavu Brno. Níže uvedené skutečnosti snad do budoucna pomohou při důkladnějším výzkumu.

Doškovou chalupu mívala rodina sedláře Vlčka. Šlo o čp. 2. Poslední doškovou chalupou v Žeroticích byla ta Poláková, která stála „za židárnou směrem do kopca“. K jejímu zbourání došlo někdy v průběhu šedesátých let. Obě dvě chalupy jsou naštěstí zachycené na dobových fotografiích. Na vysvětlenou, „židárnou“ místní označují bývalý obchod na čp. 49 a 50, jehož vlastníkem býval až do druhé světové války nejmenovaný židovský obchodník. I když za války zahynul v koncentračním táboře, místu se „židárna“ říká dodnes. Staré domy, například kovárna, a stodoly jsou přinejmenším zčásti dodnes vystavěné z nepálených cihel – „troplí“. Některé stodoly jsou postavené z hlíny s plevami udusané do šaluňku. Této konstrukci místní muži říkají „troplovica“. Pod pojmem „glajcha“ se rozumí „rovina“: „Když se dům postavil až po střechu, na jeho vršku se objevila vrbová nebo březová opentlená májka. Byl to důvod k oslavě. Když se dostavěla střecha až na krov, vztyčila se další májka a slavilo se nanovo.“

ŘEMESLNÁ VÝROBA

Ani řemeslná výroba nepatří k naší specializaci. Pro adekvátní zpracování této kapitoly je tedy zapotřebí odborníků z Moravského zemského muzea nebo z Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici. Nicméně během výzkumu byla zjištěna zajímavá fakta, které uvádíme níže.

Košikářstvím si místní lidé peníze nevydělávali. Každý zručný muž si upletl košík pro sebe, pro přízeň a pro známé. K vyhlášeným košíkářům patřil Jan Kubiš, Štěpán Jordán a František Binder známý jako „Jéžíšek“, protože o slavnosti Vzkříšení na Bílou sobotu nosíval v procesí kříž s Ježíšem.

V obci svého času působil jeden knoflíkář. Pan Sofka žil u farské zahrady a zřejmě pracoval pro větší dílny ze Skalice. Naši pamětníci v dětství v okolí jeho domu sbírali zbytky perleti, které se válely kolem.

Cihelna v Žeroticích nebyla. Cihly se vyráběly v Kuchyňkově cihelně v Horních Dunajovicích a v Sovově cihelně v Kyjovicích. Hrnčířství v obci rovněž zdokumentované nemáme. Podle našich pamětníků hrnčíř, Karel Saleta, jen v Tvořihrázi, což je samozřejmě ověřený fakt.

V Žeroticích bychom zato našli dva obchody se smíšeným zbožím, které sloužily i jako sběrný mléka. Šlo o Pavlíkův obchod na čp. 1 a Kotrncův obchod na čp. 30: „V jednom obchůdku se prodávaly biče, ve druhém zase stály krabice plné různých bonbónů. Prodejci se dělili o tovar, aby měl zisk jeden i druhý. Každý tedy prodával něco jiného.“ Před druhou světovou válkou vlastnil ještě jeden obchůdek místní Žid. K němu se prý chodilo pro kořalku. Žid vykupoval také semena, především jetelová, které následně prodával.

V obci stávaly dvě kovárny: Na čp. 96 Wagnerova kovárna, dříve známá jako Němečkova podle kováře, který v ní pracoval. Na čp. 41 bychom našli Růžičkovu kovárnu. Ta v obci fungovala po dvě staletí, zanikla však někdy za první republiky.

Na čp. 10 u Šmidů bývala pobočka želetické záložny – „Kampeličky“. Vedl ji pan Smutný ze Želetic a pomáhal mu otec Marie Saletové Jaroslav Nezveda, který se roku 1942 do obce přizemil z Prokopova. Mezi ostatní řemeslníky naši pamětníci zařadili dva krejčí – pna Hobzu a Josefa Janíčka.

PRAMENY A LITERATURA

Terénní výzkumy Jiřího Mačudy ze 7. 1., 4. 2., 6. 3. a 15. 4. 2025 za účasti pamětníků Františka Worbise (*1944), Jana Ludvíka (*1944), Marie Saletové (*1945), Jana Kubiše (*1945), Jiřího Horáka (*1946), Františka Nechvátala (*1947) a Marie Karpíškové (*1950)

Dále doplňkový rozhovor s Ludmilou Divišovou, rozenou Nohavovou, v Černíně dne 20. 9. 2022.

Dotazník „Jarní obyčeje“ Moravského zemského muzea z roku 1968.

Dotazník „Obyčejové tradice“ NÚLK ve Strážnici z roku 2008. Dotazník „Lidová strava“ z roku 2009 nebyl vyplněn.

BARTOŠ, FRANTIŠEK: *Deset rozprav lidopisných*, Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy, 2007.

LUDVÍKOVÁ, MIROSLAVA: *Obchůzky se smrtkou na severním Znojemsku*. Časopis Moravského Musea-Acta Musei Moraviae 53, 1968/69, s. 175–206.

Zbývá zpracovat: Rukopis J. Pavlíka *Pod věží žerotického hradu*. Recepty Marie Saletové (zejména cukroví), popis betléma. Dále Gistralík, dotazníky NÚLK a ČNS. Veškeré kroniky a pramenné materiály uložené v SOKA Znojmo, případně v Moravském zemském archivu a dále farní kroniky, případně jiné archiválie, které budou v rámci bádání objeveny.